

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**ΚΩΔΙΚΑΣ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΩΝ**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΓΙΑΝΝΟΥΚΑΚΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΜΑΡΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:.....4

ΠΕΡΙΛΗΨΗ:.....8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: «Σύντομη Ιστορική Αναδρομή: Από τις βιβλιοθήκες της αρχαίας Ελλάδας στη σύγχρονη πληροφοριακή παιδεία»

1.1 Εννοιολογικό πλαίσιο 10

1.1.1 Ορισμός της βιβλιοθηκονομίας..... 10

1.1.2 Βιβλιοθηκονόμος: ρόλος και καθήκοντα..... 11

1.2 Σύντομη Ιστορική αναδρομή.....13

1.2.1 Οι Βιβλιοθήκες στον Αρχαίο Κόσμο..... 13

1.2.2 Οι βιβλιοθήκες στην Αθήνα..... 14

1.2.3 Η βιβλιοθήκη του Αριστοτέλη..... 15

1.2.4 Η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας..... 15

1.2.5 Ο πρωτοπόρος της βιβλιοθηκονομίας και οι πίνακες του Καλλίμαχου..... 17

1.2.6 Πορεία και τέλος της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας..... 18

1.2.7 Οι βιβλιοθήκες στην ύστερη αρχαιότητα και στη ρωμαϊκή εποχή..... 18

1.2.8 Οι βιβλιοθήκες στη βυζαντινή αυτοκρατορία..... 19

1.2.9 Οι βιβλιοθήκες της Κωνσταντινούπολης..... 20

1.2.10 Οι βιβλιοθήκες στους νεότερους χρόνους (19ος -20ος)..... 25

1.2.11 Οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα τον 21ο αιώνα..... 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: «Ηθική και κώδικες δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων».....29

2.1 Ζητήματα ηθικής στο χώρο των επαγγελματιών.....30

2.2 Ηθική και δεοντολογία: οι αξίες των επαγγελματιών πληροφόρησης.....32

2.3 Ζητήματα ηθικής στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας.....	33
2.4 Το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου και η ηθική.....	36
2.5 Κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων.....	40
2.6 Νέες τάσεις στην ανάπτυξη κωδίκων.....	43
2.7 Οι κώδικες δεοντολογίας στην Ελλάδα.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: «Η σημασία των δεοντολογικών & νομικών κανόνων στη διαχείριση της πληροφορίας».....47

3.1 Η διαχείριση της γνώσης και τα ατομικά δικαιώματα.....	48
3.2 Δεοντολογικοί, νομικοί κανόνες και η διαχείριση της γνώσης.....	49
3.3 Προσωπικά δεδομένα στις βιβλιοθήκες, χρήση και κίνδυνοι.....	51
3.4 Δεοντολογικοί και δικανικοί κανόνες: Η σημασία της συρρύθμισης.....	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «Προτάσεις πολιτικής-Συμπεράσματα». .58

4.1 Προτάσεις Πολιτικής.....	59
4.1.1 Ενημέρωση και εκπαίδευση προσωπικού και χρηστών.....	61
4.1.2 Ασφάλεια αυτοματοποιημένων συστημάτων.....	62
4.1.3 Εμπιστευτικότητα συναλλαγών, τήρηση απορρήτου και πρόσβαση σε αρχεία. .	63
4.1.4 έλεγχος χρήσης υλικού και εγκαταστάσεων και επιτήρηση εργαζομένων.....	66
4.1.5 Παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών.....	67
4.1.6 Παροχή υπηρεσιών διαδικτύου και χρήση ηλεκτρονικών πόρων.....	68
4.1.7 Τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας.....	70
4.2 Συμπεράσματα.....	73

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:.....75

Πρόλογος

Η ηθική και κατ' επέκταση το δέον, απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί τους ανθρώπους ανά τον κόσμο από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. Η έννοια της ηθικής έλαβε στο πέρασ του χρόνου ποικίλες διαστάσεις και απέκτησε ως εκ τούτου διαφορετικό προσανατολισμό. Έτσι λοιπόν στην αρχαιότητα, κύριος σκοπός του ανθρώπου ήταν η τελειότητα, η αρμονική δηλαδή ανάπτυξη του σώματος και της ψυχής, η καλοκαγαθία¹. Αυτή προβαλλόταν ως το ύψιστο αγαθό, στο οποίο οφείλει να τείνει ο άνθρωπος για να είναι ικανός να επιτελεί σωστά τα καθήκοντα στα οποία έχει υποχρέωση ως προς τον εαυτό του και τους άλλους.

Ο μαθητής του Σωκράτη, ο Πλάτωνας², δίδαξε ότι η μεγαλύτερη απ' όλες τις κοσμικές αξίες είναι η ιδέα του καλού και η αξία της τιμής, αναφερόμενος εμμέσως στην ηθική. Στην ηθική εκτεταμένα αναφέρθηκε άλλωστε και ο Adam Smith, θέλοντας να δείξει ότι το δίκαιο και η ηθική δε στηρίζονται τόσο στη φιλαυτία, όσο στην οικονομική ενέργεια του ανθρώπου. Η κρατούσα ηθική, είναι η ηθική των δούλων και η αποτροπή αυτής είναι το καθήκον της ανθρωπότητας υποστηρίζει στο βιβλίο του «Die Umwertung aller Werte» ο Nietzsche, ο οποίος θεωρείται ο εισηγητής της άρνησης της κρατούσας ηθικής, της ανατροπής των ηθικών αξιών και της επικράτησης του θεανθρώπου. Τέλος, άκρως ορθολογική παραμένει και η σκέψη του Kant. Δυο είναι τα ηθικά διδάγματα του ιδρυτή της κριτικής φιλοσοφίας στους νεότερους χρόνους: Πρώτον, ότι υπάρχει σε εμάς ο ηθικός νόμος και δεύτερον, ότι ο νόμος αυτός εκδηλώνεται σε γενική και τυπική προστακτική.

Τι όμως εννοούμε σήμερα, με τον όρο ηθική;

Ως ηθική, νοείται το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό. Η ηθική καθορίζεται από τα ήθη και τα έθιμα ενός λαού και ως εκ τούτου είναι κάτι το μεταβλητό, υποκειμενικό και πολλές φορές αμφισβητήσιμο.³

¹ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 1999.

² Φίληβος, 11 Β- Γοργίας 491 Ε κ.εξ. (Σε: Ο.π., 1).

³ Πανεπιστημιακές σημειώσεις 2008, Νομική σχολή Δημοκρίτειο πανεπιστήμιο Θράκης, Εισαγωγή στο δίκαιο

Υπάρχει όμως αντικειμενική ηθική όπως υπάρχουν αντικειμενικοί φυσικοί νόμοι, στους οποίους μπορούμε να βασιστούμε; Κατά την προσωπική μου άποψη, υπάρχει αντικειμενική ηθική, μη εξαρτώμενη από ήθη, έθιμα, συνήθειες και κοινωνικές συνθήκες. Είναι ένα είδος ηθικού νόμου, αντίστοιχου με τους φυσικούς νόμους και την σταθερότητά τους.

Κάτι που δεν εξαρτάται από την υποκειμενικότητα του καθενός. Αυτή η ηθική εκφράζεται με την λεγόμενη φωνή της συνείδησής μας, με την φωνή της καρδιάς μας, που θα μας πληροφορήσει σαφώς πότε πράττουμε σωστά και πότε λάθος.

Για να μπορέσει όμως κάποιος άνθρωπος να βρει μέσα του αυτή την αίσθηση της ηθικής, πρέπει να απελευθερωθεί από τους ηθικούς κανόνες της κοινωνίας. Η αντικειμενική ηθική που την αισθανόμαστε σαν μια αίσθηση μέσα μας, δεν έχει καμία σχέση με κανόνες. Είναι προσαρμοστική, ανάλογα με τις ιδιομορφίες της κάθε περίπτωσης, πράγμα που οι κανόνες δεν μπορούν να το πράξουν γιατί είναι άκαμπτες δογματικές γενικότητες. Αυτός ο οποίος απορρίπτει τους κανόνες και επικοινωνεί με την φωνή της δικής του συνείδησης, δεν έχει καμία σχέση με δόγματα, θεωρίες και την λεγόμενη κοινή γνώμη. Υπακούει στην δική του εσωτερική πηγή της ηθικής. Όχι όμως με την έννοια της ευμεταβλητότητας, ή της αποδοχής του κακού σαν να μην διαφέρει σε τίποτε από το καλό, αλλά με την έννοια της ανταπόκρισης σε κάθε ιδιαίτερη και ξεχωριστή περίπτωση με τον κατάλληλο μη τυπικό, αλλά ουσιαστικό τρόπο.

Ωστόσο, η ηθική δεν αποτελεί ένα ζήτημα καθαρά ατομικό. Είναι ένα ζήτημα που βρίσκει άμεση εφαρμογή τόσο στην ιδιωτική ζωή του ανθρώπου όσο και στην κοινωνική αλλά και την επαγγελματική.

Η χρησιμότητα των κωδίκων ηθικής και η επιρροή τους στους επαγγελματίες αποτελεί πάντα μεγάλο ερωτηματικό. Ο Iacovino⁴, αναφέρει ότι οι κώδικες ηθικής είναι μια σειρά από επαγγελματικούς ηθικούς κανόνες, οι οποίοι αναπτύσσονται για μια επαγγελματική κοινότητα και πρέπει να αναθεωρούνται με βάση τις ανάγκες της κοινότητας αυτής. Οι κώδικες μπορούν να βοηθήσουν τον επαγγελματία παρέχοντάς του οδηγίες ηθικής, βοηθώντας τον να αναθεωρήσει την

4 L. Iacovino, "Ethical principles and information professionals: theory, practice and education", Australian Academic and Research Libraries, 333 no.2 (2002), 57-74. In: Renee N. Jefferson and Sylvia Contreras, "Ethical perspectives of library and information science graduate students in the United States", New Library World, 106 no.1208/ 1209 (2005) 58-66.

επαγγελματική του σκέψη, να ελέγχει τις πράξεις του και να ασκεί το επάγγελμα με συνέπεια.

Η δυσκολία για την εφαρμογή των κωδίκων ηθικής έγκειται στο γεγονός ότι δεν μπορεί να υπάρξει αποτελεσματική παρέμβαση των φιλοσόφων ή των ειδημόνων ενός αντικειμένου για να επιβληθεί ένας κώδικας ηθικής. Αν κάποιος θέλει να βρει απαντήσεις σε ηθικά ερωτήματα, νομίζει ότι αυτό μπορεί να το κάνει η φιλοσοφία. Δεν είναι όμως έτσι. Αυτό που μπορεί να κάνει η φιλοσοφία είναι να θέσει σαφείς επεξηγήσεις για διφορούμενες λέξεις ή έννοιες. Δεν υπάρχει περίπτωση να βρεθεί κάποια ηθική θεωρία που να ταυτίζεται απόλυτα με την ηθική λογική αντίληψη του καθενός, γιατί είναι δόγματα διαισθητικής γνώσης του καθενός, τα οποία δεν αποτελούν κοινές ηθικές πεποιθήσεις για όλους.

Για να είναι επιτυχείς οι κώδικες, θα πρέπει να περιλαμβάνουν τα μέσα εκείνα, με τα οποία τα μέλη ενός επαγγέλματος θα πιστοποιούν και θα επιβεβαιώνουν ότι πράττουν σύμφωνα με τις ευθύνες που πρεσβεύει το επάγγελμά τους. Ένας κώδικας πρέπει να κάνει τους επαγγελματίες υπερήφανους, να αναφέρεται στο περιεχόμενο της εργασίας τους και να εκφράζει τις απόψεις των επαγγελματιών στην κοινωνία.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας, είναι η μελέτη και η διεξοδική ανάλυση, της ηθικής και των κωδίκων δεοντολογίας του βιβλιοθηκονόμου, ενός επαγγέλματος που διαχειρίζεται ως επί το πλείστον ευαίσθητα δεδομένα και η συμβολή του οποίου κρίνεται ως εξεχούσης σημασίας για την προαγωγή της πληροφορικής παιδείας αλλά και της δια βίου μάθησης. Παράλληλα, θα προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε την κατάσταση που σήμερα επικρατεί στο χώρο των βιβλιοθηκών, τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι βιβλιοθηκονόμοι αλλά και να προβούμε σε μια σειρά προτάσεων που αφορούν τόσο την πληροφοριακή παιδεία όσο και την ηθική της διάσταση.

*Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα,
την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου,*

Αξιότιμη κα Αικατερίνη

Γιαννουκάκου,

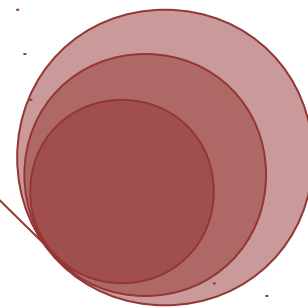
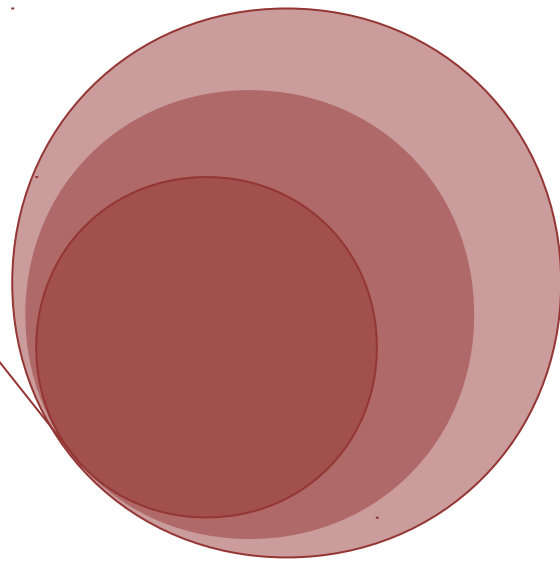
*για την αρωγή που μου προσέφερε
αλλά και την αμέριστη συμπαράσταση
που μου παρείχε.*

Περίληψη

Βασικός σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η παρουσίαση και διεξοδική ανάλυση των κωδίκων ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων. Η ενασχόληση με το ως άνω θεματικό αντικείμενο αποτέλεσε πρόκληση για μένα. Μια πρόκληση, η οποία πηγάζει από την επιθυμία, αφενός μεν για την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων που συγκεντρώνει το εν λόγω επάγγελμα, αφετέρου δε, για την επισήμανση των ιδιαίτερων δυνατοτήτων που υπάρχουν ή δύνανται να λάβουν χώρα στο εγγύς μέλλον, στον ευρύτερο τομέα της πληροφοριακής παιδείας και της δια βίου μάθησης εν γένει.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, παρατίθεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή. Ειδικότερα επιχειρείται η ιστορική επισκόπηση, αφετηρία της οποίας είναι οι βιβλιοθήκες της αρχαίας Ελλάδας, το πώς αυτές εξελίχθηκαν στο πέρασ των αιώνων καταλήγοντας στη σύγχρονη πληροφοριακή και τεχνολογικά προηγμένη παιδεία. Έχοντας λοιπόν γνώση της εξέλιξης της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας, στο δεύτερο κεφάλαιο εστιάζουμε την ανάλυσή μας στην ηθική και στους κώδικες δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, εξετάζεται η σημασία που διαδραματίζουν τόσο οι δεοντολογικοί όσο και οι δικανικοί κώδικες στη διαχείριση της πληροφορίας. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο συνάγονται τα συμπεράσματα της εργασίας και διατυπώνονται προτάσεις πολιτικής για τη δημιουργία ενός επαρκέστερου περιβάλλοντος προστασίας, στο πλαίσιο της ιδιωτικότητας των βιβλιοθηκών.

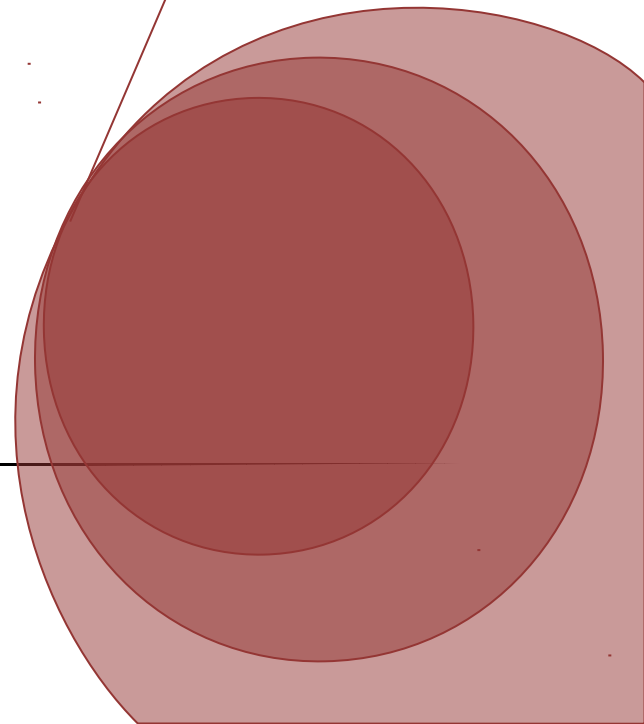

Κεφάλαιο Πρώτο

« Σύντομη Ιστορική Αναδρομή: Από τις βιβλιοθήκες της αρχαίας Ελλάδας στη σύγχρονη πληροφοριακή παιδεία »

1.1 Εννοιολογικό πλαίσιο

1.1.1 Ορισμός της βιβλιοθηκονομίας

Η Βιβλιοθηκονομία και Επιστήμη της Πληροφόρησης (ΒΕΠ) είναι η επιστήμη που έχει σαν στόχο την οργάνωση της [γνώσης](#) και των [πληροφοριών](#) με τέτοιο τρόπο ώστε να γίνεται όσο το δυνατό πιο εύκολη η πρόσβαση από τους χρήστες. Θα μπορούσε να θεωρηθεί διεπιστημονικό αντικείμενο, αφού συχνά παρουσιάζει επικάλυψη με άλλους τομείς, όπως την [πληροφορική](#) και διάφορες [κοινωνικές επιστήμες](#). Το κύριο πεδίο εφαρμογής της ΒΕΠ είναι οι [βιβλιοθήκες](#) και άλλα κέντρα πληροφόρησης (π.χ. [αρχαία](#) ή [μουσεία](#)) και για αυτό η ΒΕΠ τείνει να ταυτίζεται με την οργάνωση και λειτουργία των βιβλιοθηκών. Εξαιτίας αυτής της ταύτισης αλλά και χάριν οικονομίας του λόγου, συνηθίζεται ο μονολεκτικός όρος βιβλιοθηκονομία.

Ο όρος βιβλιοθηκονομία⁵ πρωτοεμφανίστηκε στα αγγλικά, στο βιβλίο του [Lee Pierce Butler](#) με τίτλο «An introduction to library science» ([University of Chicago Press](#), 1933), αν και ως επιστήμη άρχισε να αναπτύσσεται περί τα τέλη του 19ου αιώνα στις [ΗΠΑ](#). Στα αγγλικά γίνεται διάκριση μεταξύ των όρων library and information science και librarianship, με το πρώτο να αναφέρεται στο επιστημονικό αντικείμενο και το δεύτερο στην πρακτική εφαρμογή της βιβλιοθηκονομίας. Σε επίπεδο ορολογίας, αυτή η διάκριση δεν γίνεται στην ελληνική γλώσσα. Με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης ([ηλεκτρονικοί υπολογιστές](#), [Διαδίκτυο](#), κ.τ.λ.) η ΒΕΠ πήρε νέες διαστάσεις, αρχικά με την οργάνωση σε ηλεκτρονικό περιβάλλον των πληροφοριών που αφορούν τις πληροφοριακές πηγές (δημιουργία ηλεκτρονικών καταλόγων) και αργότερα με την [ψηφιοποίηση](#) των ίδιων των πηγών ή την απευθείας δημιουργία τους σε ηλεκτρονική μορφή ([ηλεκτρονικά βιβλία](#) και περιοδικά, [βάσεις δεδομένων](#), [ιστοσελίδες](#), κ.ά.). Παρόλο που πολύς κόσμος ταυτίζει τη βιβλιοθηκονομία με την [καταλογογράφηση](#) βιβλίων, εντούτοις η τελευταία είναι μόνο ένα από τα πολλά θέματα (ή λειτουργίες) με τα οποία καταπιάνεται η βιβλιοθηκονομία. Οι τομείς στους οποίους η βιβλιοθηκονομία διεξάγει την έρευνά της περιλαμβάνουν τη διαχείριση γνώσης, τη δόμηση των πληροφοριών, συστήματα και υπηρεσίες πληροφοριών, σχέσεις χρήστη και

---

⁵ [Lee Pierce Butler](#), «An introduction to library science» ([University of Chicago Press](#), 1933).

πληροφορίας, και ανάκτηση πληροφοριών. Πτυχές της βιβλιοθηκονομίας που αφορούν την πιο πρακτική λειτουργία των βιβλιοθηκών περιλαμβάνουν την εξυπηρέτηση και εκπαίδευση χρηστών, τις προσκτήσεις και την [ανάπτυξη συλλογής](#), τη συντήρηση υλικού, την ανάπτυξη υπηρεσιών μέσω του Διαδικτύου, και βέβαια την [καταλογογράφηση](#). Ο διαχωρισμός ανάμεσα στις θεωρητικές και πρακτικές πτυχές της βιβλιοθηκονομίας συνήθως δεν είναι εφικτός.

1.1.2 Βιβλιοθηκονόμος: ρόλος και καθήκοντα

Ο βιβλιοθηκονόμος αναπτύσσει διαδικασίες για την οργάνωση των [πληροφοριών](#) και παρέχει υπηρεσίες οι οποίες βοηθούν και εκπαιδεύουν άλλους ανθρώπους ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν, εντοπίζουν, έχουν πρόσβαση και χρησιμοποιούν πληροφορίες και [πληροφοριακές πηγές](#) (άρθρα, [βιβλία](#), [περιοδικά](#), κ.τ.λ.)⁶. Στον χώρο εργασίας, ο βιβλιοθηκονόμος είναι συνήθως [επαγγελματίας](#) με [πτυχίο](#) ή [μεταπτυχιακό](#) στη [βιβλιοθηκονομία](#) και [επιστήμη της πληροφόρησης](#), εκπαιδευμένος να αναλύει τις πληροφοριακές ανάγκες που υπάρχουν και να παρέχει διάφορες πληροφοριακές πηγές για να καλυφθούν αυτές οι ανάγκες. Παρόλο που παραδοσιακά οι βιβλιοθηκονόμοι ταυτίζονται με τις συλλογές [βιβλίων](#), εντούτοις έχουν ευθύνη για την οργάνωση και ανάκτηση πληροφοριών σε πολλές μορφές και μέσα, όπως πηγές στο [Διαδίκτυο](#), [ψηφιακούς δίσκους](#), [φωτογραφίες](#), [βιντεοκασέτα](#), [εφημερίδες](#), [περιοδικά](#) και [βάσεις δεδομένων](#).

Εικόνα 1:
Giuseppe Arcimboldo, *The Librarian*, 1556.

⁶ Lee W. Finks, "Librarianship needs a new code of professional ethics", *American Libraries*, (January 1991) 84- 92.

Η [βιβλιοθηκονομία](#) ασχολείται με την επιλογή, προμήθεια, οργάνωση, διατήρηση και διάθεση δεδομένων, πληροφοριών και πηγών, με στόχο να επωφεληθούν από αυτά οι χρήστες, συνήθως για σκοπούς εμπλουτισμού των γνώσεών τους.

Τα συγκεκριμένα καθήκοντα ποικίλουν πολύ, ανάλογα με το μέγεθος και το είδος της [βιβλιοθήκης](#). Οι περισσότεροι βιβλιοθηκονόμοι εργάζονται σε κάποιον από τους ακόλουθους τομείς της βιβλιοθήκης:

- Εξυπηρέτηση χρηστών - Βοήθεια σε χρήστες που διεξάγουν έρευνα να εντοπίσουν τις πληροφορίες που χρειάζονται, μέσω δομημένης συζήτησης-συνέντευξης. Η βοήθεια μπορεί να περιλαμβάνει καθοδήγηση για τη χρήση των [βάσεων δεδομένων](#) και άλλων ηλεκτρονικών [πληροφοριακών πηγών](#), προμήθεια εξειδικευμένου υλικού από άλλες πηγές, ή παροχή πρόσβασης σε και φροντίδα για σπάνιο και πολύτιμο υλικό. Μερικές φορές αυτή η βοήθεια παρέχεται από άλλο προσωπικό της βιβλιοθήκης, το οποίο έχει τύχει κάποιας εκπαίδευσης, πρακτική την οποία κάποιοι απορρίπτουν.
- Τεχνικές υπηρεσίες - εργασίες που αφορούν την παραγγελία υλικού και συνδρομές σε βάσεις δεδομένων, τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και άλλον εξοπλισμό, την [καταλογογράφηση](#) και την επεξεργασία του νέου υλικού.
- [Ανάπτυξη συλλογής](#) - Παρακολούθηση του συνόλου της συλλογής και επιλογή συγκεκριμένων βιβλίων και ηλεκτρονικών πηγών.
- Ηλεκτρονικές πηγές - Διαχείριση [βάσεων δεδομένων](#) στις οποίες οι βιβλιοθήκες έχουν συνδρομή από εξωτερικούς προμηθευτές.

1.2 Σύντομη Ιστορική αναδρομή

1.2.1 Οι Βιβλιοθήκες στον Αρχαίο Κόσμο

Στον ελληνικό κόσμο τα πρώτα δείγματα ύπαρξης βιβλιοθηκών ανάγονται στη Μινωική και Μυκηναϊκή περίοδο (1400-1100 π.Χ.). Πήλινες πινακίδες και λίθινες επιγραφές βρέθηκαν στις ανασκαφές της Κνωσού από το 1950, γραμμένες στη γραμμική Β γραφή, την παλαιότερη ελληνική γραφή. Μετά την αποκρυπτογράφησή της από τον Michael Ventris το 1953 και τη μελέτη των πινακίδων αποκαλύφθηκε ότι περιείχαν θέματα οικονομικά και εμπορικά, κτήσης, θρησκευτικές προσφορές και απογραφές⁷. Απουσίαζε όμως η λογοτεχνία. Ίσως βέβαια να ήταν προφορική η διάδοσή της ή να υπήρχε γραπτή λογοτεχνία και να ήταν γραμμένη σε άλλο υλικό όπως ο πάπυρος, που ήταν φθαρτός και δεν διασώθηκε. Η γραμμική Β εικάζεται ότι ήταν η γλώσσα του εμπορίου, ενώ η γραμμική Α χρησιμοποιούνταν από τον κόσμο. Στις Μυκήνες και στην Πύλο βρέθηκαν πήλινες πινακίδες σωριασμένες σε δωμάτια των ανακτόρων και άλλες μέσα σε πιθάρια τοποθετημένα σε ράφια. Αντίθετα στην Κνωσό βρέθηκαν διάσπαρτες οι πινακίδες, γεγονός που συμπίπτει με τη θεωρία της καταστροφής του Μινωικού πολιτισμού από σεισμό και επακόλουθη πυρκαγιά. Στην Πύλο βρέθηκαν σε δωμάτιο πινακίδες με αναφορές σε στοιχεία απογραφής και στρατιωτικές στατιστικές. Συνάγεται λοιπόν ότι επρόκειτο για επίσημο κυβερνητικό αρχείο. Βρέθηκαν όμως και σε δωμάτια σπιτιών, αποδεικνύοντας ότι οι κάτοχοί τους ήταν εξοικειωμένοι με εμπορικές συναλλαγές για να τις χρησιμοποιούν. Μετά το 1200-1100 π.Χ. με την καταστροφή του Μινωικού και Μυκηναϊκού πολιτισμού έχουμε μια περίοδο σκοτεινών χρόνων. Γύρω στα μέσα του 8^{ου} αι. π.Χ. συντελέστηκε στον ελληνικό χώρο ένα σημαντικό γεγονός. Οι Έλληνες δανείστηκαν από τους Φοίνικες το αλφάβητο και το προσάρμοσαν στις ανάγκες τους. Έπρεπε όμως να υπάρξουν σχολεία, δάσκαλοι, βιβλία για την εκμάθηση της γραφής και τη διάδοση της γνώσης. Ας μην ξεχνάμε ότι τον 8^ο αι. π.Χ. είχαν συντεθεί τα Ομηρικά Έπη, τα οποία απαγγέλλονταν προφορικά από τους ραψωδούς και

7 Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα / έκδοση συνεργασίας Grande Encyclopedie Larousse, Encyclopaedia Britannica, Εκδοτικός Οργανισμός

Πάπυρος, Αθήνα: Πάπυρος, 1981-1994. τ. 14, λήμμα Βιβλιοθήκη

μεταδίδονταν στις επόμενες γενιές. Τα πρώτα δείγματα ύπαρξης συλλογών βιβλίων ήταν οι ιδιωτικές μικρές συλλογές.

1.2.2 Οι βιβλιοθήκες στην Αθήνα

Πιο πολλές πληροφορίες μπορούμε να συνάγουμε για δημιουργία βιβλιοθηκών στην Αθήνα, που ήταν το κέντρο της πνευματικής ζωής στην Ελλάδα. Αυτό αποδεικνύεται από τη λογοτεχνική παραγωγή και τη διάδοση του δράματος, με αποκορύφωμα τα έργα των τριών τραγικών ποιητών Αισχύλου, Σοφοκλή και Ευριπίδη. Την εποχή των τριών τραγικών ποιητών τα δραματικά έργα υπήρχαν διαθέσιμα για τους θεατές με την αντιγραφή, δείγμα ότι υπήρχε παραγωγή βιβλίων από τον 5^ο αι. π.Χ. στην Αθήνα. Ερείπια από κτίρια βιβλιοθηκών δεν έχουμε στην Αθήνα για να αποδείξουμε την ύπαρξή τους. Η εικόνα για τις βιβλιοθήκες βασίζεται στην έρευνα των πηγών από την αρχαία ελληνική και λατινική γραμματεία. Εκτός από τα Ομηρικά Έπη στον 8^ο αι. π.Χ. έχουμε ποίηση, φιλοσοφία και επιστήμες με τα πρώτα κείμενα που διασώζονται της Σαπφούς, του Θαλή του Μιλήσιου και του Αναξίμανδρου. Έτσι κατά τον 6^ο αι. π.Χ. είχε προετοιμαστεί το έδαφος για να υποδεχθεί μια βιβλιοθήκη. Το πιο παλιό ελληνικό βιβλίο βρέθηκε στον τάφο του Αμπουκίρ στην Αίγυπτο, περιείχε τους Πέρσες του Τιμοθέου και χρονολογείται το 2^ο μισό του 4ου αι. π.Χ. Ο αρχαιότερος ελληνικός πάπυρος είναι του Δερβενίου έξω από τη Θεσσαλονίκη που βρέθηκε το 1960 (4^{ος} αι. σύμφωνα με τον Aulus Gellius, η Αθήνα είχε δημόσια βιβλιοθήκη γύρω στο 560 π.Χ.). Ο Πλάτων (427-347 π.Χ.), φιλόσοφος και δάσκαλος του Αριστοτέλη, είχε ιδιωτική βιβλιοθήκη για να τη χρησιμοποιούν οι μαθητές του στην Ακαδημία (ιδρύθηκε το 388 π.Χ. και είχε ζωή για περίπου 900 χρόνια). Φαίνεται ότι αγόραζε βιβλία ακόμα και από τη Σικελία⁸.

1.2.3 Η Βιβλιοθήκη του Αριστοτέλη

Ο φιλόσοφος Αριστοτέλης ίδρυσε στην άλλη άκρη της Αθήνας το 325 π.Χ. (έμεινε ανοικτή μέχρι το 425 μ.Χ.) τη σχολή του που αρχικά ονομάστηκε

⁸ Δρανδάκης, Παύλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοινίξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

Λύκειον και από τα χρόνια του Θεόφραστου, μαθητή και διαδόχου του στη διεύθυνση της σχολής, ονομάστηκε Περίπατος. Το Λύκειον λειτουργούσε παράλληλα με την Ακαδημία. Στις σχολές αυτές διασώζονται πολλά έργα και παραδόσεις των ίδιων των ιδρυτών τους, αλλά και της παλαιότερης ελληνικής γραμματείας. Έτσι ο Αριστοτέλης κατά τον Στράβωνα δημιούργησε τη μεγαλύτερη ιδιωτική βιβλιοθήκη για την υποστήριξη του διδακτικού προγράμματος του Λυκείου. Ήταν πλούσια σε κάθε γνωστικό αντικείμενο και τη θαύμαζε ακόμη και ο Κικέρων. Ο Αριστοτέλης την ταξινομήσε βασιζόμενος στις δικές του στοχαστικές αρχές. Η ύπαρξη της βιβλιοθήκης ήταν προϋπόθεση για την έκδοση του έργου του με επιστημονικό τρόπο. Η βιβλιοθήκη του Αριστοτέλη αποτελούνταν από 400 βιβλία χωρισμένα σε εξωτερικά συγγράμματα, που απευθύνονταν στο ευρύ κοινό, από εσωτερικά ή διδακτικά που περιλάμβαναν τις παραδόσεις του στο Λύκειο (π.χ. Αναλυτικά, Φυσικά, Ηθικά, Όργανον) και από τα ξένα βιβλία που αγόρασε ή απόκτησε από δωρεές για να υποβοηθήσουν το έργο του και της σχολής του.⁹

1.2.4 Η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας

Η πιο φημισμένη βιβλιοθήκη του αρχαίου ελληνικού κόσμου ήταν η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Με τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου η δόξα της Ελλάδος ξεπέρασε τα όριά της. Η αυτοκρατορία του Αλεξάνδρου γρήγορα όμως διαμελίστηκε μετά τον θάνατό του. Στην Αίγυπτο το βασίλειο των Πτολεμαίων με πρωτεύουσα την Αλεξάνδρεια ξεκίνησε το 305 π.Χ. Ο Πτολεμαίος Α΄ ο Σωτήρ (366-283 π.Χ.) έκτισε περίλαμπρα κτίρια και προσέλκυσε επιστήμονες και ανθρώπους των γραμμάτων από όλο τον ελληνικό κόσμο. Η Αλεξάνδρεια έγινε το κέντρο της πνευματικής ζωής και του πολιτισμού του ελληνικού κόσμου. Την περίφημη Βιβλιοθήκη ίδρυσε ο Πτολεμαίος Β΄ ο Φιλάделφος (309-246 π.Χ.), κοντά στα συγκροτήματα των βασιλικών ανακτόρων, για να εξυπηρετεί τους λογίους του Μουσείου. Δεν διασώζονται μαρτυρίες για την περιγραφή του κτιρίου, αλλά πληροφορίες για την οργάνωση της βιβλιοθήκης. Ο βιβλιοθηκονόμος ήταν ο διευθυντής της βιβλιοθήκης, ο οποίος οριζόταν από

9 Κοκκίνης, Σπύρος. Βιβλιοθήκες και Βιβλία, ή τα σκοτάδια με αριθμούς. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1981.

τον βασιλιά και είχε επιπλέον το καθήκον της διδασκαλίας των παιδιών της βασιλικής οικογένειας. Σύμφωνα με ορισμένες πηγές υπήρχε δεύτερη μικρότερη βιβλιοθήκη που κτίστηκε από

τον Πτολεμαίο Γ' τον Ευεργέτη (246-221 π.Χ.) στον περίβολο του Σεραπείου, του ναού προς τιμή του θεού Σέραπη. Αυτή η βιβλιοθήκη ήταν δημόσια και ανοικτή στο κοινό¹⁰.

Στόχος της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας ήταν να αποτελέσει παρακαταθήκη των ελληνικών έργων και εργαλείων έρευνας, αλλά και να συγκεντρώσει τη γραμματεία όλων των λαών (π.χ. Αιγύπτιοι, Βαβυλώνιοι) και

Εικόνα 2:
Η νέα βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας.

όλων των εποχών, μμεταφρασμένη στα ελληνικά. Απόδειξη του μεταφραστικού έργου της βιβλιοθήκης ήταν η περιώνυμη μμετάφραση των Εβδομήκοντα, η μμετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης στα ελληνικά από τα εβραϊκά, το 2ου αι. π.Χ. Σύμφωνα με τον Αριστέα ο Πτολεμαίος Β' είχε αναλάβει τη διεύθυνση της εκτέλεσης του έργου της μμετάφρασης από ομάδα 72 μμεταφραστών. Από τον βυζαντινό λόγοιο Ιωάννη Τζέτζη μαθαίνουμε ότι επί Πτολεμαίου Β' του Φιλαδέλφου η βιβλιοθήκη είχε 400.000 βιβλία-ρόλους συμμιγείς (ο κύλινδρος περιείχε ένα «βιβλίο» από κάποιο μμεγαλύτερο έργο του συγγραφέα, όπως τα εννέα βιβλία της Ιστορίας του Ηροδότου ήταν 9 βίβλοι συμμιγείς) και 90.000 ρόλους αμιγείς (ο κύλινδρος περιείχε ένα άρτιο ολόκληρο σύγγραμμα ενός συγγραφέα). Ο αριθμός των 490.000 κυλίνδρων ήταν τεράστιος για την εποχή. Είναι εμφανές ότι υπήρχαν διπλά αντίτυπα. Αντίθετα στη βιβλιοθήκη του Σεραπείου υπήρχαν 42.800 ρόλοι.

1.2.5 Ο πρωτοπόρος της βιβλιοθηκονομίας & οι Πίνακες του Καλλίμαχου

¹⁰ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα / έκδοση συνεργασίας Grande Encyclopedie Larousse, Encyclopaedia Britannica, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Αθήνα: Πάπυρος, 1981-1994. τ. 14, λήμμα Βιβλιοθήκη

Από τους βιβλιοθηκονόμους, ο Ζηνόδοτος εμφανίζεται ως πρωτοπόρος της βιβλιοθηκονομίας, επειδή όρισε ένα αλφαβητικό σύστημα ταξινόμησης των βιβλίων. Όλα αυτά τα συγγράμματα έπρεπε να ταξινομηθούν για να γίνουν προσιτά στους λογίους. Το έργο αυτό ανέθεσε ο Πτολεμαίος Α' στον ποιητή Καλλίμαχο τον Κυρηναίο (305-240 π.Χ.), τον πρώτο καταλογογράφο στην ιστορία της βιβλιοθηκονομίας, αλλά όχι διευθυντή της βιβλιοθήκης. Οι Πίνακες έχουν χαθεί στο σύνολό τους, αλλά μεταγενέστεροι συγγραφείς διέσωσαν αποσπάσματά τους. Πρόκειται για επισκόπηση του συνόλου της ελληνικής γραμματείας. Φαίνεται όμως ότι επεκτάθηκε πέρα από το υπάρχον υλικό της βιβλιοθήκης για να καλύψει το σύνολο της ελληνικής γραμματείας. Ο Καλλίμαχος χώρισε τη γραμματεία σε κατηγορίες, σύμφωνα με την ταξινόμηση των βιβλίων-κυλίνδρων στα ράφια της βιβλιοθήκης, ως τοπογραφικός κατάλογος. Μαρτυρούνται τρεις κατηγορίες: ρητορικά, νόμοι και παντοδαπά συγγράμματα. Οι πηγές κάνουν λόγο για κατηγορίες σε επικούς, λυρικούς, τραγικούς, κωμικούς ποιητές, φιλοσόφους, ιστορικούς και συγγραφείς ιατρικών έργων. Κάθε πίνακας από αυτούς περιλάμβανε τους αντίστοιχους με την κατηγορία συγγραφείς σε αλφαβητική σειρά. Για κάθε συγγραφέα παρέθετε μικρό βιογραφικό σημείωμα. Τη βιογραφική αναφορά ακολουθούσε αλφαβητική κατάταξη των έργων του συγγραφέα (π.χ. για τον Αισχύλο αναφέρει τίτλους 73 έργων). Εκτός από τον τίτλο έδινε τις αρχικές λέξεις και τον συνολικό αριθμό των στίχων του έργου «ου (ης, ων) αρχή» και παρέθετε τον πρώτο στίχο, π.χ. «επικόν δε το ποίημα, ου η αρχή»¹¹.

1.2.6 Πορεία και τέλος της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας

Η Βιβλιοθήκη στην πορεία της ύπαρξής της συντέλεσε στην εξέλιξη της επιστημοσύνης στην Αλεξάνδρεια και παρήγαγε κριτικές και σχολιασμένες εκδόσεις Ελλήνων συγγραφέων. Μέχρι το απόγειο της δόξας της η βιβλιοθήκη είχε συγκεντρώσει 700.000 κυλίνδρους-βιβλία. Αυτή η τεράστια συλλογή όμως καταστράφηκε από πυρκαγιά το 47 π.Χ. κατά τους πολέμους του Ιουλίου

11 Δρανδάκης, Παύλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

Καίσαρα στην Αίγυπτο. Σύμφωνα με τον Δίωνα τον Κάσσιο κήηκαν κτίρια δημοσίων αποθηκών, μέσα στις οποίες είχαν συγκεντρωθεί 40.000 τόμοι. Το Μουσείο όμως, τα βασιλικά ανάκτορα και η βιβλιοθήκη έμειναν άθικτα. Αντίθετα ο Πλούταρχος αναφέρεται στην καταστροφή των μεγάλων βιβλιοθηκών. Ακόμα μεγαλύτερη καταστροφή έφεραν οι πόλεμοι του αυτοκράτορα Αυρηλιανού (270-275 μ.Χ) εναντίον της Ζηνοβίας, βασίλισσας της Παλμύρας, όταν καταστράφηκε το Βρουχείον στην Αλεξάνδρεια, όπου στεγαζόταν το βασιλικό ανάκτορο¹².

1.2.7 Οι βιβλιοθήκες στην ύστερη αρχαιότητα και στη ρωμαϊκή εποχή

Κατά την ελληνιστική περίοδο υπήρχαν βιβλιοθήκες σε διάφορες πόλεις όπως στην Αθήνα στο γυμνάσιο Πτολεμαίων (με κατάλογο βιβλίων), στη Ρόδο, στην Έφεσο, στην Κω, στην Πάτρα, στους Δελφούς, στην Επίδαυρο (ιατρική βιβλιοθήκη, το Ασκληπιείον). Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην ελληνική κοινωνία εξακολουθούσε να είναι σημαντικός. Διασώζονται ελάχιστα στοιχεία για τις βιβλιοθήκες αυτές και ιδίως για την αρχιτεκτονική τους, ενώ χάθηκε το μεγαλύτερο τμήμα της βιβλιακής παραγωγής. Είναι πασιφανές όμως ότι οι άνθρωποι γνώριζαν να χρησιμοποιούν τις βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες συχνά κτίζονταν κοντά στο «γυμνάσιον», στο πεδίο άθλησης των νέων της Αθήνας και συνδέονταν με τα εκπαιδευτικά κέντρα.

Μετά την κατάκτηση της Ελλάδος από τους Ρωμαίους το 146 π.Χ. πολλά βιβλία αλλά και Έλληνες μεταφέρθηκαν ως σκλάβοι μορφωμένοι (*servi literati*) στη Ρώμη. Η πρώτη βιβλιοθήκη της Ρώμης εγκαινιάστηκε από τον Asinius Pollio το 39 π.Χ. υλοποιώντας επιθυμία του Ιουλίου Καίσαρα που είχε πεθάνει. Το 28 π.Χ. ο Αύγουστος ίδρυσε την Παλατινή βιβλιοθήκη που επιβίωσε μέχρι το 191 μ.Χ. και τη βιβλιοθήκη της Οκταβίας το 80 μ.Χ. στο ναό του Δία. Στην εποχή της ακμής της υπήρχαν 28 δημόσιες βιβλιοθήκες στη Ρώμη. Οι βιβλιοθήκες ήταν διπλές (διπλοβιβλιοθήκες): οι γενικές συλλογές Ελλήνων κλασικών

12 Ballet, Pascale. Η Καθημερινή Ζωή στην Αλεξάνδρεια 331-30 π.Χ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα, 2002. Τίτλος πρωτοτύπου: La Vie Quotidienne a Alexandrie 331-30 av. J.-C. Paris: Hachette, 1999.

συγγραφέων (bibliotheca graeca) και οι συλλογές Λατίνων συγγραφέων (bibliotheca latina). Υπήρχαν αρκετές ιδιωτικές βιβλιοθήκες, προσιτές στο κοινό. Στη Ρώμη βέβαια η έμφαση ήταν στη λατινική γραμματεία, ενώ στην Αλεξάνδρεια στην ελληνική¹³.

1.2.8 Οι Βιβλιοθήκες στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία

Ο επόμενος σταθμός μας στην περιπλάνηση στην ιστορία των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα είναι οι πρώτοι χριστιανικοί και οι βυζαντινοί χρόνοι. Μετά την πτώση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας καταστράφηκαν πολλά βιβλία από τις βιβλιοθήκες. Οι λόγοι για τους οποίους το βιβλίο δεν διακινήθηκε στους ρυθμούς των προηγούμενων χρόνων αναζητούνται στην προσπάθεια της Εκκλησίας να επιβάλει τη χριστιανική θρησκεία, εξοβελίζοντας έργα που θεώρησε ειδωλολατρικά. Τα κέντρα πώλησης των βιβλίων στον ρωμαϊκό κόσμο έπεσαν σε αδράνεια και η υψηλή τιμή πώλησης της περγαμηνής μείωσε τον ρυθμό κατασκευής βιβλίων. Οι διπλοβιβλιοθήκες του ελληνορωμαϊκού κόσμου συνέχισαν μέχρι τον 5^ο και 6^ο αι. μ.Χ. και έδωσαν τη θέση τους στις χριστιανικές βιβλιοθήκες (bibliothecae sacrae ή bibliothecae christianae).

1.2.9 Οι βιβλιοθήκες της Κωνσταντινούπολης

Το 330 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος μετέφερε την πρωτεύουσα του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας στη Νέα Ρώμη, στον μυχό του Κερατίου Κόλπου, στην πόλη που πήρε το όνομά του. Μετατοπίστηκε ταυτόχρονα το κέντρο του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού στην Ανατολή και άρχισε να αναπτύσσεται γραμματεία με βάση τον Χριστιανισμό. Η πρώτη μεγάλη αυτοκρατορική ή παλατινή βιβλιοθήκη στην Κωνσταντινούπολη φαίνεται ότι κτίστηκε επί αυτοκρατορίας του Κωνσταντίου Β', γιου του Κωνσταντίνου τον 4ο αι. Ο Θεμιστιος, αναφέρει ότι ο Κωνσταντίνος Β' συγκρότησε συνεργείο με καλλιγράφους για να αντιγράψουν και να διασώσουν από την εξαφάνιση τα έργα

---

13 Δρανδάκης, Πάυλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

της ελληνικής γραμματείας που ήταν σκορπισμένα σε ιδιωτικές συλλογές. Πλάι στα ελληνικά και λατινικά συγγράμματα άρχισε να αναπτύσσεται τμήμα με τη χριστιανική γραμματεία, ενώ διέθετε τοπογραφικό και θεματικό κατάλογο.

Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός, διέταξε να κλείσουν οι φιλοσοφικές σχολές της Αθήνας ως ειδωλολατρικές και το 529 έκλεισε την Ακαδημία του Πλάτωνος. Έτσι ανακόπηκε η πορεία της αναγέννησης του πολιτισμού και της παιδείας που άρχισε με τον Κωνσταντίο και τον Ιουλιανό. Κατά τους αιώνες 6^ο – 9^ο με τις πολιτικές έριδες και την οικονομική, το βιβλίο οδηγήθηκε σε παρακμή. Η νομοθεσία των βυζαντινών αυτοκρατόρων (Θεοδόσιος 438 και Ιουστινιανός 529) γράφτηκε σε περγαμηνούς κώδικες, συνήθεια που μεταφέρθηκε από τη Ρώμη.

Για την υποστήριξη των φοιτητών και καθηγητών ιδρύθηκε η βιβλιοθήκη του Οικουμενικού διδασκαλείου ή Ακαδημίας ή Παιδευτηρίου της Κωνσταντινούπολης που στεγάζονταν στο Τετραδήσιον Οκτάγωνον μαζί με το πανεπιστήμιο και επέζησε μέχρι τον Μεσαίωνα.

Σε επιγραφή από τη βιβλιοθήκη του Πανταίνου στην Αθήνα μαθαίνουμε ότι η βιβλιοθήκη ήταν ανοικτή από την πρώτη έως την έκτη ώρα, δηλαδή έξι ώρες από την ανατολή του ηλίου. Οι χρήστες των δημοσίων βιβλιοθηκών ήταν κυρίως άνδρες που είχαν πνευματική ή συγγραφική ενασχόληση. Το κοινό στις βιβλιοθήκες που βρίσκονταν δίπλα σε θέρμες, ιαματικά λουτρά και Ασκληπιεία υποθέτουμε ότι ήταν άνθρωποι που ήθελαν να περάσουν ευχάριστα την ώρα τους. Οι αυτοκρατορικές βιβλιοθήκες της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης δεν γνωρίζουμε αν ήταν ανοικτές στο ευρύ κοινό. Η βιβλιοθήκη του Μουσείου της Αλεξανδρείας ήταν ανοικτή μόνο στους λογίους-μέλη του, ενώ η βιβλιοθήκη του Σεραπείου ήταν προσιτή σε όλους.¹⁴

Η ανάπτυξη της συλλογής γινόταν με δωρεές των ίδιων των συγγραφέων, με αντιγραφές στα εργαστήρια, αλλά και με λεηλασίες και λαφυραγώγηση κατά τη διάρκεια πολέμων. Δεν γνωρίζουμε σε ποιους χώρους της βιβλιοθήκης ήταν το αντιγραφείο, το γραφείο καταλογογράφησης και οι αποθήκες των παπύρων, επειδή τα απομεινάρια από ανασκαφές δεν παρέχουν

---

¹⁴ Δρανδάκης, Πάυλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

πολλές διευκρινίσεις. Οι συγγραφείς δεν πληρώνονταν, ενώ θεωρούσαν τιμή τους να βρίσκεται ένα βιβλίο τους στη βιβλιοθήκη. Ως προς το προσωπικό συνάγουμε από επιγραφές και από τη ρωμαϊκή εποχή ότι τιμητικό ήταν το αξίωμα του επιτρόπου / διευθυντή βιβλιοθηκών της Ρώμης (procura or bibliothecarum ή a bibliothecis), επινόηση του Τιβέριου. Ο procurator ήταν υψηλά αμοιβόμενος ανώτερος κυβερνητικός υπάλληλος για τις δημόσιες βιβλιοθήκες της Ρώμης. Ο επιστημονικός διευθυντής, ο επιστάτης των βιβλίων από τον 2ο αι. μ.Χ. λεγόταν armarius (>armarium = θήκη βιβλίων ή χώρος για τοποθέτηση βιβλίων) ή bibliothecarius ή custos librorum (φροντιστής βιβλίων) με πρώτη αναφορά σε επιστολή του Μάρκου Αυρήλιου. Για την υγειονομική περίθαλψη του προσωπικού υπήρχε η θέση του medicus a bibliothecis (ιατρός βιβλιοθηκών). Ο promus librorum (βιβλιοφύλαξ) ήταν επιφορτισμένος με το καθήκον να φέρνει βιβλία από τη βιβλιοθήκη, ενώ οι librarii (servi literati) ήταν υπεύθυνοι για τη συγκόλληση των ρόλων των βιβλίων, αλλά και σκλάβοι για μικρότερες δουλειές, όπως αναγνώστες κειμένων για τους κυρίους τους. Τέλος vilicus ήταν ο έφορος, ο συντηρητής του κτηρίου και a bibliotheca ήταν ο γραφέας.¹⁵

Εικόνα 3:
Η βιβλιοθήκη του Βατικανού.

Ο διαδανεισμός δεν ήταν γνωστός τον Μεσαίωνα, αλλά μόνο δανεισμός στους κατοικούντες τη μοναστική κοινότητα. Τα βιβλία ταξινομούνταν κατά θέμα, μετά κατά μέγεθος και αριθμό εισαγωγής. Καταρτίζονταν κατάλογοι συγγραφέων και τίτλων στις μοναστηριακές βιβλιοθήκες. Ο βιβλιοθηκονόμος ήταν ο επιστάτης της βιβλιοθήκης, συνήθως ένας μοναχός που ήταν επιφορτισμένος με τη φροντίδα της βιβλιοθήκης, μεταξύ των άλλων καθηκόντων

¹⁵ Δρανδάκης, Πάυλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

του. Δεν έχει σωθεί το βιβλίο του Varro “De Bibliothecis”. Ο Varro είχε επιφορτιστεί από τον Ιούλιο Καίσαρα να οργανώσει την παλατινή ελληνολατινική βιβλιοθήκη, την οποία θα ίδρυε ο αυτοκράτορας, αλλά δεν πρόλαβε.

Μετά το 1204, αλλά κυρίως μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 υπήρχε μια έντονη κινητικότητα προς τη Δύση. Το ενδιαφέρον ήταν έκδηλο για τη συλλογή, με κάθε θυσία, κειμένων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων με αγορά, αντιγραφή, αρπαγή, ακόμα και κλοπή. Έτσι εξηγείται γιατί μεγάλες βιβλιοθήκες της Δύσης (Παρίσι, Βατικανό, Οξφόρδη, Μαδρίτη, Βιέννη) που ιδρύθηκαν μετά τον 15^ο αι. διατηρούν μέχρι σήμερα πλήθος ελληνικών χειρογράφων. Πολλά από τα χειρόγραφα και βιβλία που οδηγήθηκαν στη Δύση, αποτέλεσαν τα πρώτα σπέρματα της Αναγέννησης. Μετά την Άλωση οι Τούρκοι διασκόρπισαν τα βιβλία από τις βιβλιοθήκες, κατέστρεψαν ένα μέρος των συλλογών αφαιρώντας τα χρυσά και αργυρά στολίσματα από τις βιβλιοδεσίες των βιβλίων. Ορισμένες ιδιωτικές βιβλιοθήκες εξακολουθούσαν να λειτουργούν. Οι Έλληνες λόγιοι που έφυγαν στη Δύση, πήραν μαζί τους χειρόγραφα και κώδικες. Έτσι διέσωσαν από την καταστροφή τα πολύτιμα αυτά κείμενα με τα έργα των Ελλήνων συγγραφέων και των Πατέρων της Εκκλησίας, μεταλαμπαδεύοντας τον ελληνικό πολιτισμό στη Δύση. Στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας και στη Λαυρεντιανή Βιβλιοθήκη της Φλωρεντίας σώζονται μέχρι σήμερα εκατοντάδες ελληνικά χειρόγραφα. Οι λόγιοι Έλληνες στην Ιταλία δίδαξαν τη μελέτη των κλασικών συγγραφέων σε Ακαδημίες και πανεπιστήμια (ο Βησσαρίωνας, μητροπολίτης Νίκαιας, θεολόγος και φιλόσοφος: 1403-1472, Γεώργιος Πλήθων-Γεμιστός, Μάρκος Μουσούρος). Στην Ιταλία ιδρύθηκαν σχολεία, όπως το Ελληνικό Γυμνάσιο της Ρώμης (1514-1521) από τον φιλέλληνα Πάπα Λέοντα Ι΄ για την εκπαίδευση των παιδιών των Ελλήνων και έγιναν φυτώρια της ανθρωπιστικής παιδείας.¹⁶

Τον 15^ο αι. με την εφεύρεση της τυπογραφίας από τον Ιωάννη Γουτεμβέργιο έγιναν εκδόσεις και μεταφράσεις Ελλήνων συγγραφέων της κλασικής φιλολογίας από τον Άλδο Μανούτιο. Το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε ήταν η Βίβλος το 1455 στη

---

16 Δρανδάκης, Πάυλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

Μαγεντία στο τυπογραφείο που ίδρυσε ο Γουτεμβέργιος από τη Γερμανία. Το πρώτο ελληνικό βιβλίο που τυπώθηκε στη Βενετία ήταν η γραμματική (Ερωτήματα) του Μανουήλ Χρυσολωρά το 1471, που χρησιμοποιήθηκε ως εγχειρίδιο για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους Ιταλούς. Στην Κωνσταντινούπολη διατηρήθηκαν μετά την Άλωση βιβλιοθήκες όπως της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, της Μεγάλης του Γένους Σχολής, του Παναγίου Τάφου στο Φανάρι με χειρόγραφα και του Φιλολογικού Συλλόγου. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η Πατριαρχική Ακαδημία ή Σχολή στην Κωνσταντινούπολη αποτελούσε εκπαιδευτικό κέντρο του Ελληνισμού από τον 16^ο αι. Στην Πατριαρχική Σχολή επιφανείς λόγιοι δίδασκαν αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία, φιλοσοφία και μαθηματικά. Το 1593 ο Πατριάρχης Ιερεμίας παρότρυνε τους μητροπολίτες της υπόδουλης Ελλάδας να ανοίξουν σχολεία για να διδαχθούν τα ελληνόπουλα την ελληνική γλώσσα και παιδεία. Κατά την περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (1750-1830) οι Έλληνες διαπρέπουν στις ελληνικές παροικίες της Δύσης, όπως στη Βενετία όπου λειτούργησε το Φλαγγιανό Φροντιστήριο και όπου τυπώθηκαν εκατοντάδες ελληνικά βιβλία στα τυπογραφεία που ίδρυσαν Έλληνες. Σε τυπογραφεία της Βιέννης και της Τεργέστης δημοσιεύτηκαν πολλά ελληνικά βιβλία, όπως τα έργα του Ρήγα Φεραίου (1757-1798), αλλά και στο Παρίσι όπου έκανε έντονη την παρουσία του ο Αδαμάντιος Κοραΐς. Οι ιδέες που μετέφεραν οι λόγιοι αυτοί, συνέβαλλαν αποφασιστικά στην πνευματική αναγέννηση του έθνους, ανέβασαν το μορφωτικό επίπεδο των υποδούλων Ελλήνων και συντέλεσαν στην αύξηση του αριθμού των σχολείων. Λόγιοι όπως ο Κύριλλος Λούκαρης που φοίτησε στο πανεπιστήμιο της Πάδοβα στην Ιταλία, έγινε οικουμενικός πατριάρχης το 1620 και ίδρυσε το 1627 το πρώτο τυπογραφείο στην Κωνσταντινούπολη. Ο Αδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833) που είχε εκπαιδευτεί σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, φρόντισε με τα συγγράμματά του να μεταδώσει στην Ελλάδα τα πνευματικά επιτεύγματα της Ευρώπης. Κατά τον 18^ο αι. ο κλήρος συντέλεσε επίσης στη διατήρηση της εθνικής συνείδησης και της ιδέας του Ελληνισμού. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός (1714-1779) που σπούδασε στην Πατριαρχική Ακαδημία, δίδαξε σε όλη την Ελλάδα την αξία της παιδείας. Ο Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806), ως οπαδός του διαφωτισμού δίδαξε στην Ελλάδα φυσικές επιστήμες και μαθηματικά.

Τον 18^ο αι. στις Κυδωνίες της Μ. Ασίας η ακμαία αστική τάξη της πολιτείας ίδρυσε σχολικό οικοδόμημα, το οποίο από περιγραφές, μαρτυρεί το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο των κατοίκων των Κυδωνιών. Το οικοδόμημα εκτός από αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια, κατοικίες καθηγητών και σπουδαστών και όλους τους βοηθητικούς χώρους, περιλάμβανε δωμάτιο με «λαμπρά και πολύτομο βιβλιοθήκη». Στους αιώνες αυτούς δημιουργούνται σχολές ανώτερης εκπαίδευσης στα Ιωάννινα (σχολή Γκιούνμα και Μαρούτση), Άρτα, Μέτσοβο, Καστοριά, Κοζάνη (το 1668 μαζί με την ίδρυση της σχολής ιδρύθηκε βιβλιοθήκη), Μοσχόπολη, Σιάτιστα, Αθήνα, Αμπελάκια Θεσσαλίας, Πάτμος, Σμύρνη (Ευαγγελική σχολή), Κωνσταντινούπολη (Πατριαρχική σχολή), Βενετία (Φιλολογικόν Φροντιστήριον), Πήλιο (Μηλιές, Ζαγορά). Ορισμένες από τις σχολές αυτές της τουρκοκρατίας στεγάζονταν σε μοναστήρια που είχαν τους κατάλληλους χώρους για φοιτητές και αίθουσες, ενθαρρύνοντας τον κοινοβιακό χαρακτήρα, καθώς ο φοιτητής έπρεπε να είναι προσκολλημένος στη σχολή του. Κάποια από αυτά διέθεταν βιβλιοθήκες στα εκκλησιαστικά κτίσματα.

Αργότερα όμως η αύξηση του αριθμού των σπουδαστών και η εξέλιξη του διδακτικού προγράμματος υπαγορεύει τη δημιουργία αυτοτελών κτηρίων για τις σχολές. Το 1729 ο πλούσιος έμπορος Μανολάκης Καστοριανός έκτισε στην Πάτμο σχολή. Το 1759 στο Μέτσοβο χορηγείται άδεια να οικοδομηθεί σχολείο στα κελιά του περιβόλου του μητροπολιτικού ναού. Γίνεται εμφανές ότι η συμπόρευση της βιβλιοθήκης δίπλα σε σχολές ανώτερης παιδείας γίνεται ολοένα πιο απαραίτητη και καθίσταται αναπόσπαστο τμήμα της εκπαίδευσης και μόρφωσης των νέων.

1.2.10 Οι Βιβλιοθήκες στους νεότερους χρόνους (19^ος - 20^ος)

Φθάνοντας στον 19^ο αι. οι δημόσιες βιβλιοθήκες κάνουν την εμφάνισή τους στην Ευρώπη, με την έννοια της γενικής συλλογής την οποία οποιοσδήποτε μπορεί να επισκεφθεί και να χρησιμοποιήσει. Τον 19^ο και τον 20^ο αι. οι βιβλιοθήκες ακολουθούν τη λογοτεχνική παραγωγή και την εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας. Υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για μελέτη και έρευνα. Νέα αντίληψη υπάρχει για τις υποχρεώσεις της βιβλιοθήκης ως δημόσιο ίδρυμα από τον 20^ο αι. Πρωτοπόρος της τάσης αυτής ήταν ο Antonio Panizzi, διευθυντής

του British Museum, που όρισε ως στόχο της βιβλιοθήκης τη δημιουργία ενός κέντρου για τη διάδοση της γνώσης και του πολιτισμού. Οι ειδικές βιβλιοθήκες είναι περιορισμένες σε θεματική κάλυψη και σε κατηγορίες χρηστών. Στο ελληνικό περιβάλλον: Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης έχουμε μαρτυρίες για τη θεσμοθέτηση βιβλιοθηκών. Τον Νοέμβριο 1824 με εγκύκλιο που εξέδωσε η κοινότητα των Αθηνών πληροφορούσε τους κατοίκους ότι εκτός από τη λειτουργία σχολείων προβλεπόταν να λειτουργήσει «βιβλιοθήκη δημόσιος» στο τζαμί της Κολώνας. Στο Πρότυπο και Κεντρικό Σχολείο της Αίγινας που ίδρυσε ο Ι. Καποδίστριας το 1829 λειτουργούσε για τις ανάγκες των

Εικόνα 4:
Η Βαλλιάνειος Εθνική Βιβλιοθήκη.

σπουδαστών μέσα στον περίβολο του ορφανοτροφείου αξιόλογη βιβλιοθήκη και «τυπογραφία» όπου τυπώνονταν τα βιβλία για τις ανάγκες του Σχολείου. Στη βιβλιοθήκη άρχισαν να συγκεντρώνονται παλαιά χειρόγραφα με εντολή του Καποδίστρια για να περισωθούν από την «αγνωσίαν και βαρβαρότητα των κατόχων».

Από τις σπουδαιότερες βιβλιοθήκες που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα από τον 19^ο αι. είναι:

➤ Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

Ιδρύθηκε το 1829 από τον κυβερνήτη της Ελλάδος Ιωάννη Καποδίστρια. Στόχος της βιβλιοθήκης όπως ορίστηκε από το 1834, είναι η κατάθεση χειρογράφων και βιβλίων που βρέθηκαν σε μοναστήρια, εκκλησίες, άλλες δημόσιες βιβλιοθήκες και ενός αντιτύπου από κάθε εκδιδόμενο βιβλίο, εφημερίδα ή περιοδικό στην Ελλάδα. Σήμερα η βιβλιοθήκη έχει αρχέτυπα (14^ο και 15^ο αι.), παλαιότυπα (16ος αι.), σπάνιες εκδόσεις και χειρόγραφα, αρχείο αγωνιστών του 1821, συλλογή χαλκογραφιών, λιθογραφιών και ξυλογραφιών, ενώ υνεχίζεται η ανάπτυξή της με δωρεές και αγορές.

➤ Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων

Ιδρύθηκε το 1845 με πρώτο διευθυντή τον Γεώργιο Τερτσέτη. Η κεντρική βιβλιοθήκη στο Μέγαρο της Βουλής περιέχει βιβλία για πολιτικές και οικονομικές επιστήμες, νομική, κοινωνιολογία, φιλολογία, ιστορία και γεωγραφία. Στη συλλογή της περιλαμβάνονται σπάνια βιβλία, χάρτες και χαρακτηριστικά, τα πρωτότυπα των Ελληνικών Συνταγμάτων, πρωτόκολλα ορκωμοσίας βασιλέων και προέδρων της Δημοκρατίας, εφημερίδες, χειρόγραφοι κώδικες και ιστορικά έγγραφα της νεότερης ελληνικής ιστορίας¹⁷.

1.2.11 Οι Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα τον 21^ο αιώνα

Η ραγδαία ανάπτυξη της νέας τεχνολογίας τα τελευταία 20 χρόνια επηρέασε σε σημαντικό βαθμό την πορεία εξέλιξης των βιβλιοθηκών. Από την ανάπτυξη και χρήση των αυτοματοποιημένων συστημάτων, των online καταλόγων πρόσβασης κοινού (OPACs) και των CD-ROM στη δεκαετία του 1980, περάσαμε στις δεκαετίες του 1990 και του 2000, σε μια σειρά από πιο εντυπωσιακά επιτεύγματα τόσο στο χώρο της πληροφόρησης όσο και στο χώρο της νέας τεχνολογίας, όπως η χρήση του Internet (Διαδίκτυο) ως προμηθευτή και διαθέτη πληροφοριών, η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, των πολυμέσων, των online βιβλιογραφικών υπηρεσιών, κλπ. Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα της νέας τεχνολογίας επέβαλαν στις βιβλιοθήκες την προσαρμογή των λειτουργιών και των υπηρεσιών τους σ' αυτό το νέο περιβάλλον. Η νέα τάξη πραγμάτων στο χώρο της πληροφόρησης είχε ως αποτέλεσμα την ανάγκη για μια άμεση αναθεώρηση του ρόλου των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκονόμων. Τα τελευταία χρόνια το θέμα των ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών απασχολεί την βιβλιοθηκονομική κοινότητα όλο και περισσότερο. Η έννοια και το περιεχόμενο της ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης άρχισε να σχηματίζεται και να συγκεκριμενοποιείται θεωρητικά, με άμεσο αποτέλεσμα όλο και περισσότερες βιβλιοθήκες να παίρνουν μέρος σε προγράμματα ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών.

---

17 Δρανδάκης, Παύλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000 (τελευταία έκδοση)

Είναι γεγονός ότι οι βιβλιοθήκες μας δεν μπόρεσαν να ακολουθήσουν τις διεθνείς εξελίξεις, κάτω από την πίεση μιας σειράς προβλημάτων όπως η έλλειψη επαρκούς εξειδικευμένου προσωπικού, εξοπλισμού και οικονομικών πόρων. Επιπλέον, η

Εικόνα 5:
TRINITY COLLEGE LIBRARY - DUBLIN (Ireland).

αδυναμία συμμετοχής του βιβλιοθηκονόμου στη διαμόρφωση και χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής στα πανεπιστήμια και όχι μόνο, το γεγονός ότι δεν αναγνωρίζεται ως διαθέτης & διαχειριστής της πρόσβασης στην πληροφορία (information provider) αλλά ως ο διαχειριστής της συλλογής (οργάνωση της γνώσης), έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη απομόνωσή του. Έχοντας χάσει πολλά στάδια της βιβλιοθηκονομικής εξέλιξης, οι βιβλιοθήκες μας προσπαθούν με άλματα να φθάσουν τις ανεπτυγμένες χώρες, υπερπηδώντας τα στάδια της παραδοσιακής βιβλιοθηκονομίας και περνώντας στην υιοθέτηση της νέας τεχνολογίας με τη βοήθεια που προσφέρθηκε μέσω κυρίως των κοινοτικών προγραμμάτων¹⁸.

Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς, πως υπό το πρίσμα της αθρόας αυτής εισροής νεωτερικών στοιχείων στον τομέα της πληροφόρησης αλλά και της δια βίου μάθησης, ο ρόλος και τα καθήκοντα του βιβλιοθηκονόμου αποκτούν εξέχουσα σημασία. Η ορθολογική και συνάμα δεοντολογική χρήση των πληροφοριών, είναι ένα ζήτημα που φαίνεται πως απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τους επαίοντες και τους απασχολούμενους στον τομέα της βιβλιοθηκονομίας. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε της ηθική και τους κώδικες δεοντολογίας του βιβλιοθηκονόμου, αποτυπώνοντας εν μέρει και την κατάσταση που σήμερα επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο των βιβλιοθηκών.

¹⁸ Κοκκίνης, Σπύρος. Βιβλιοθήκες και βιβλία, ή τα σκοτάδια με αριθμούς. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 1981.

Κεφάλαιο Δεύτερο

**«Ηθική και κώδικες δεοντολογίας των
βιβλιοθηκονόμων»**

2.1 Ζητήματα ηθικής στο χώρο των επαγγελμάτων

Ο Reinhold Niebuhr¹⁹ αναφέρει, ότι “η τάξη και η δικαιοσύνη δεν μπορούν να διασφαλιστούν μόνο με τον εξαναγκασμό, αλλά και ούτε χωρίς αυτόν. Ο εγωισμός των ατόμων και των εθνών πρέπει να τιθασευτεί. Η πολιτική δικαιοσύνη και η τάξη πραγματοποιείται από τους ανθρώπους και τα έθνη, όταν κινούνται στο περιθώριο της καλοσύνης και της ηθικής, πέρα από το προσωπικό τους ενδιαφέρον”. Ένα επάγγελμα προκύπτει, όταν η κοινωνία αναγνωρίζει την ουσιαστική αξία που προσφέρουν τα μέλη της ομάδας ατομικά ή ομαδικά. Η ανάπτυξη ενός επαγγελματικού ηθικού συμβολαίου δεν αποτελεί ατομικό ζήτημα. Η δημιουργία κωδίκων ηθικής σε οργανισμούς και επιχειρήσεις δεν αποτελεί καινούργια αντίληψη. Παράδειγμα αποτελεί η εταιρεία Cadbury, η οποία εθελοντικά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πρόβαλε τους δικούς της κώδικες ηθικής. Γύρω στο 1990 η επιχειρησιακή ηθική αναπτύχθηκε. Διορίστηκαν σύμβουλοι ηθικής σε επιχειρήσεις,

---

¹⁹ Charles Harris Whitaker, “The Interrelation of the Professions”, *The Annals* (American Academy of political and social science), 101 no.14 (May 1922).

συντάχθηκαν οδηγίες για την ηθική συμπεριφορά και κυριάρχησε το αγγλόφωνο ακρωνύμιο RICE από τα αρχικά respect, integrity, communications και excellence²⁰.

Τα επαγγέλματα που έχουν αποκτήσει κύρος διακρίνονται από:

- την εξειδίκευση που έχουν.
- την τήρηση υψηλών ηθικών δεδομένων.
- τον έλεγχο στην συμπεριφορά των μελών και τη δυνατότητα απόρριψης εκείνων που δεν συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους κανόνες ηθικής που ορίζει το επάγγελμα.
- την παροχή χρήσιμων υπηρεσιών στη κοινωνία.
- την ιδιαίτερη σημασία που δίνουν σε ορισμένα δικαιώματα και προνόμια

Ο οργανισμός Global Information Justice (GIJ) στοχεύει να συντηρήσει τη φύση και να διατηρήσει τον ανθρωπισμό μέσω των δημιουργικών χρήσεων της τεχνολογίας της πληροφορίας. Η φιλοσοφία του οργανισμού αντικατοπτρίζεται σε πολλά άρθρα του Universal Declaration of Human Rights - UDHR, τα οποία παρουσιάστηκαν στο συνέδριο της UNESCO στα τέλη του 1990 και του Διεθνούς Κέντρου για την Πληροφοριακή Ηθική (International Center for Information Ethics). Την τελευταία δεκαετία, η πληροφοριακή ηθική έχει αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό σαν ένας τομέας της εφαρμοσμένης ηθικής. Το Διεθνές Κέντρο για την Πληροφοριακή Ηθική είναι προσανατολισμένο στο να καθοδηγεί τους επαγγελματίες της πληροφόρησης ανά τον κόσμο στο να πληροφορούν και να υποστηρίζουν το κοινό με βάσει τις αρχές της ηθικής. Καθώς η παγκοσμιοποίηση έχει γίνει παγκόσμια τάση, κάθε ιδέα για διεθνή πληροφοριακή δικαιοσύνη μπορεί να μοιάζει σαν οξύμωρο σχήμα.²¹ Η ιδιωτικότητα, η μεταφορά πληροφοριών εκτός των συνόρων μιας χώρας, η ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών, η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και το δικαίωμα του ανθρώπου να γνωρίζει τα πάντα, είναι μερικά από τα θέματα, τα οποία πρέπει να καθοριστούν, θέτοντας σαν βάση τις αντίθετες αξίες και τα ανταγωνιστικά ενδιαφέροντα. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η πρόκληση για πρόσβαση απαιτεί την άρση τεχνολογικών και

20 Melanie Boyd, "Juanita's Paintings: A manager's personal ethics and performance review", Library administration and management, 19 no.1 (Winter 2005) 31-32.

Εικόνα 6:

STRAHOVSKA KNIHOVNA – PRAHA.

21 UNESCO Infoethics Congress. In: Library Trends. Martha Smith, "Ethical Issues of

πολιτικών φραγμάτων. Όταν τα δικαιώματα της πρόσβασης στις πληροφορίες σχετίζονται με την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τότε η βασική ανθρώπινη αξιοπρέπεια εκτίθεται, αν η πρόσβαση απορρίπτεται. Στα πλαίσια των παραπάνω ενεργειών η UNESCO, δημιουργώντας το παρατηρητήριο Global Justice Observatory²² προβαίνει σε μια σειρά δραστηριοτήτων και δημιουργεί μια σειρά από πολύγλωσσες τράπεζες πληροφοριών στη βιοηθική και σε άλλους τομείς της εφαρμοσμένης ηθικής. Το δίκτυο πληροφόρησης που δημιούργησε περιλαμβάνει τέσσερις βάσεις δεδομένων με εμπειρογνώμονες, ιδρύματα ή επιτροπές, με τη νομοθεσία, οδηγίες και κανόνες σε τομείς της ηθικής και ένα πρόγραμμα διδασκαλίας ηθικής. Η ενέργεια αυτή με την επωνυμία Παρατηρητήριο της Παγκόσμιας Ηθικής (Global Ethics Observatory- GEO) είναι προσβάσιμη από όλα τα μέλη της UNESCO, ώστε να ανευρίσκονται οι υπεύθυνοι και ειδήμονες και να προσφέρεται χρήσιμο υλικό για την καθιέρωση επιτροπών και νόμων στον τομέα της ηθικής. Την επόμενη δεκαετία, οι ηθικές προκλήσεις θα είναι μεγαλύτερες στους ακαδημαϊκούς χώρους και στα διάφορα επαγγέλματα για τη δημιουργία πολιτικών. Το κίνημα αυτό για τη δημιουργία πληροφοριακής ηθικής, σε πολλούς τομείς θα αποτελέσει χρήσιμη βάση για το μέλλον εφόσον τίθενται ζητήματα, όπως η ανθρώπινη ελευθερία, η ατομικότητα, ο πολιτισμός, η παγκόσμια ειρήνη.²³

Στην Ελλάδα το 2005 ιδρύθηκε το Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής (EBEN GR) που εκπροσωπεί το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιχειρηματικής Ηθικής (European Business Ethics Network). Το Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής είναι ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο και κοινή πεποίθηση των ιδρυτικών μελών του είναι ότι η επιχειρησιακή ηθική διαδραματίζει ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο στην επιχειρηματικότητα, καθώς η κοινωνία σήμερα

22 UNESCO (2000). Observatory Society. [τεκμήριο www, URL: <http://www.unesco.org/webworld/observatory/index.html>].

23 UNESCO (2004). Global Ethics Observatory. [τεκμήριο www, URL: <http://portal.unesco.org/shs/en/ev.php>].

αντιλαμβάνεται τις επιχειρήσεις ως οργανικά μέλη του κοινωνικού συνόλου και προσδοκά από αυτές να δρουν βάσει συγκεκριμένων προτύπων και κανόνων δεοντολογίας και να εκπληρώνουν βασικές υποχρεώσεις απέναντι στο περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσονται, είτε πρόκειται για κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό ή οικονομικό περιβάλλον.²⁴

2.2 Ηθική και δεοντολογία: οι αξίες των επαγγελματιών πληροφόρησης

Οι ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές, ο χαρακτηρισμός του 21^{ου} αιώνα ως αιώνα των πληροφοριών, η παγκοσμιοποίηση και οι προκλήσεις ενάντια σε θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, αναγκάζουν τους επαγγελματίες και επιστήμονες της πληροφόρησης να ξανασκεφτούν την αποστολή και τις ευθύνες τους, ενσωματώνοντας στις αξίες τους τη διανοητική ελευθερία, την ανοικτή και ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες, την προστασία της ιδιωτικότητας, την αντίσταση στη λογοκρισία.

Μεταξύ των ειδικότερων επαγγελματικών ομάδων που απαρτίζουν το χώρο της πληροφόρησης παρατηρείται μία διαφοροποίηση ως προς την ιεράρχηση των παραπάνω αξιών. Η διαφοροποίηση αυτή, υπάρχει και εντός του ίδιου του βιβλιοθηκονομικού επαγγέλματος, ως συνάρτηση των διαφορετικών ρόλων και ευθυνών που επιφέρει η εξειδίκευση του επαγγέλματος καθώς και της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών ή χωρών που οι επαγγελματίες ζουν και εργάζονται.²⁵

Επιπροσθέτως, οι αξίες κάθε επαγγέλματος έχουν άμεση σχέση με τις προκλήσεις και ανησυχίες που εγείρονται καθώς η κοινωνία και το επάγγελμα εξελίσσονται και νέοι στόχοι και αξίες προστίθενται. Στην εποχή μας, καθώς οι βιβλιοθήκες εξελίσσονται σε υπηρεσίες πληροφόρησης και εξαρτώνται άμεσα από τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, η προστασία της ιδιωτικότητας πρέπει να είναι στις άμεσες προτεραιότητες των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης.

---

24 Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής (EBEN). [τεκμήριο www, URL <<http://www.bhc.gr/periodiko-bhc/periodiko-2/ellhniko-institoyto.html>

25 Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής (EBEN). [τεκμήριο www, URL <<http://www.bhc.gr/periodiko-bhc/periodiko-2/ellhniko-institoyto.html>

2.3 Ζητήματα ηθικής στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας

Το 1930 η Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκών πρότεινε τον πρώτο κώδικα ηθικής που έγινε ποτέ για τη βιβλιοθηκονομία, ο οποίος υιοθετήθηκε το 1939 και όριζε τον τρόπο χρήσης των βιβλιοθηκών. Οι κώδικες αυτοί, υπό τη συνεχή πίεση των εξελίξεων τόσο του επαγγέλματος όσο και των μέσων άσκησής του αναθεωρήθηκαν το 1975, το Δεκέμβριο του 1981, ενώ η τελευταία αναθεώρησή τους έγινε στις 28 Ιουνίου 1995. Πολλοί μελετητές τόνισαν την ανάγκη για συνεχή εκσυγχρονισμό των κωδίκων. Ο L.W. Finks,²⁶ για παράδειγμα, υποστήριξε ότι οι κώδικες ηθικής είχαν σοβαρές ελλείψεις, καθώς δεν κατάφερναν να δώσουν οδηγίες στους επαγγελματίες για τις ευθύνες τους και τις προτεραιότητες τους, δεν τους ενέπνεαν επαγγελματικά ιδανικά και δεν προώθησαν στην κοινωνία το σκοπό του επαγγέλματος. Οι επαγγελματικοί κώδικες ηθικής σύμφωνα με τον Finks πρέπει να επικεντρώνονται στον τρόπο που οι επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμοι θα ασκούν το επάγγελμά τους και αν ακολουθώντας αυτόν τον τρόπο μπορούν όντως να χαρακτηριστούν ως επαγγελματίες. Ο Bekker, μαθητής του Finks, στη διπλωματική του εργασία «Professional Ethics and its Application to Librarianship (Case Western Reserve, 1976) σχολίασε τους κώδικες ηθικής και παρουσίασε τις πλευρές που πρέπει να καλύπτουν.

Οι κώδικες κατά τον Bekker πρέπει να:

1. συμπεριλαμβάνουν τη φιλοσοφία του επαγγέλματος.
2. διασφαλίζουν τη μυστικότητα στις εμπιστευτικές πληροφορίες κάθε είδους.
3. παρέχουν σ' όλους τους υπαλλήλους το δικαίωμα να εμπλέκονται σε δραστηριότητες εκτός του επαγγέλματος, όπως η συμμετοχή τους σε πολιτικά κόμματα.
4. τονίζουν το δικαίωμα του επαγγελματία για συνεχή εκπαίδευση.
5. προωθούν την ανάπτυξη του επαγγέλματος.
6. ενθαρρύνουν στους επαγγελματίες να είναι μέλη βιβλιοθηκονομικών οργανισμών.
7. επισημαίνουν την ευθύνη κάθε επαγγελματία απέναντι στους κώδικες.
8. προωθούν τη πνευματική ελευθερία στους χώρους της βιβλιοθήκης.

---

26 Guy A. Marco, "Ethics for Librarians: A narrow view", *Journal of Librarianship and Information Science*, 28 no.1 (March 1996) 33- 38.

9. παρέχουν τη δυνατότητα για ελεύθερη επιλογή του υλικού της βιβλιοθήκης από τους υπαλλήλους της χωρίς λογοκρισία.

Σε διεθνές επίπεδο, αυτές οι προσδοκίες της βιβλιοθηκονομίας, εκπληρώθηκαν από την IFLA²⁷ το 1997, όταν το Συμβούλιό της ανέλαβε να ιδρύσει την Επιτροπή για την Ελεύθερη Πρόσβαση στις Πληροφορίες και την Ελευθερία της Έκφρασης (Free Access to Information and Freedom Expression- FAIFE) η οποία θα τη συμβουλεύει σε θέματα διεθνούς σημασίας για τις βιβλιοθήκες και τη βιβλιοθηκονομία. Με αυτήν την απόφαση, η οποία υποστηρίχτηκε ένθερμα, η IFLA αποφάσισε ότι είχε ευθύνη για την ελεύθερη πρόσβαση στις πληροφορίες. Επιβεβαίωσε ότι θα στηρίζει το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου σύμφωνα με το Άρθρο 19 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η επιτροπή συμβουλεύει με ποιο τρόπο θα ενεργούν τα άτομα και οι βιβλιοθήκες για να προσδιοριστεί το δικαίωμα του καθενός στην πρόσβαση στις πληροφορίες. Η ενημέρωση θα περιλαμβάνει τομείς όπως, λογοκρισία στο υλικό των βιβλιοθηκών, ιδεολογικές, οικονομικές, πολιτικές και θρησκευτικές πιέσεις που σχετίζονται με τους περιορισμούς στην πρόσβαση στις βιβλιοθήκες και την παρεμπόδιση των βιβλιοθηκονόμων ή άλλων επιστημόνων της πληροφόρησης, οι οποίοι προσφέρουν πληροφοριακές υπηρεσίες.

Ο περιορισμός της ελευθερίας και της πρόσβασης στις πληροφορίες δημιούργησε ενέργειες ακτιβισμού από μεμονωμένους επαγγελματίες, επειδή οι βιβλιοθηκονομικοί επαγγελματίες σύνδεσμοι ήταν απρόθυμοι να υποστηρίξουν ενέργειες που αφορούσαν τρέχοντα κοινωνικά θέματα σχετικά με το επάγγελμά τους. Με την εφαρμογή των πρακτικών της FAIFE, η IFLA έκανε ένα σημαντικό βήμα για την πνευματική ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εισηγάγε τη διάσταση του κοινωνικού παράγοντα του επαγγέλματος, σε αντίθεση με το παρελθόν, όπου δινόταν έμφαση στην τεχνική υποστήριξη²⁸. Η πολιτική της IFLA τονίζει: "Όλοι οι άνθρωποι, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τις βιβλιοθήκες ελεύθερα και αποτελεσματικά, για να ακολουθήσουν τη διαβίου μάθηση, την ανεξάρτητη λήψη απόφασης και την πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη. Οι βιβλιοθηκονόμοι και οι ενώσεις βιβλιοθηκών έχουν επίσης την αρχική ευθύνη να επικυρώσουν και να προωθήσουν αυτά τα δικαιώματα. Οι

27 IFLA Executive Board 1997, Council Resolution, Copenhagen, IFLA. [τεκμήριο www, URL <<http://www.ifla.org>>

28 International Federation of Library Associations- IFLA. [τεκμήριο www, URL <<http://www.ifla.org/faife/ethics/codes.htm>>

βιβλιοθηκονόμοι έχουν την επαγγελματική ευθύνη να παρουσιάζουν στις βιβλιοθήκες τους όλες τις απόψεις τόσο για τα τρέχοντα, όσο και για τα ιστορικά ζητήματα: οι συλλογές και οι υπηρεσίες δεν πρέπει να υπόκεινται σε οποιαδήποτε μορφή ιδεολογικής, πολιτικής, φυλετικής, γλωσσικής ή θρησκευτικής λογοκρισίας και οι ενώσεις βιβλιοθηκών και οι βιβλιοθήκες πρέπει να εκμηδενίσουν οποιαδήποτε μορφή λογοκρισίας που εμποδίζει την εκπλήρωση της ευθύνης τους, να προωθούν δηλαδή τις πληροφορίες και το διαφωτισμό. Το δικαίωμα ενός προσώπου να χρησιμοποιήσει μια βιβλιοθήκη δεν πρέπει να παραβιαστεί ή να περιορισθεί λόγω της καταγωγής, της ηλικίας, του φύλου, της φυλής, της θρησκείας, της υπηκοότητας, της κοινωνικής ή οικονομικής θέσης, ή των απόψεών του». Οι ενώσεις και βιβλιοθήκες που

Εικόνα 7:
RIJKSMUSEUM - AMSTERDAM (Holland).

συμβαδίζουν με την πορεία της IFLA “θα συνεργαστούν με όλους τους επαγγελματίες και τις σχετικές ομάδες για τη δυνατότητα της ελεύθερης έκφρασης και πρόσβασης στις πληροφορίες”.

Σε μερικές περιπτώσεις, η δημιουργία κωδικών ηθικής δεν αποσκοπούσε απλά και μόνο στην καθιέρωση του επαγγέλματος και στην ελευθερία της πρόσβασης στις πληροφορίες, αλλά αποτέλεσε μοχλό για την κάλυψη πολιτισμικών αναγκών. Η Ένωση Βιβλιοθηκονόμων Ουκρανίας (Ukrainian Library

Association), για παράδειγμα, αναφέρει ότι ο προσδιορισμός και η εφαρμογή των ηθικών και επαγγελματικών κωδικών, έγινε μέσα στα πλαίσια του προγράμματος για τη δημιουργία μιας δημοκρατικής και ανεξάρτητης Ουκρανίας. “Σε μια δημοκρατική κοινωνία, η οποία θα αποτελείται από σωστά πληροφορημένους πολίτες, ο στόχος του βιβλιοθηκονόμου είναι να προωθήσει την εγκαθίδρυση των αρχών της διανοητικής ελευθερίας, της ελεύθερης έκφρασης και της ανεμπόδιστης αναπαραγωγής των ιδεών και των πληροφοριών, της ελευθερίας της γραφής και ανάγνωσης”. Παρόμοιο περιεχόμενο εμφανίζεται και στους λόγους, οι οποίοι οδήγησαν τη Λιθουανία, τη Βουλγαρία και άλλες χώρες, στη δημιουργία κωδικών. Όπως, αναφέρεται “Η βιβλιοθήκη είναι ένα δημοκρατικό

ίδρυμα, το οποίο εγγυάται τη συνέχιση του πολιτισμού και επιφέρει τη γνωριμία με τη κοινωνία. Πιστοποιεί το δικαίωμα της επιλογής και της έκφρασης για κάθε πολίτη. Η αποστολή της βιβλιοθήκης είναι να συγκεντρώνει, να αποθηκεύει και να μεταδίδει τις πληροφορίες, τη γνώση και την εμπειρία σε κάθε άτομο αλλά και στην κοινωνία σαν σύνολο.

2.4 Το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου και η ηθική

Οι βιβλιοθηκονόμοι έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με προβλήματα που ζητούν λύση και βασικό χαρακτηριστικό των κωδίκων πρέπει να είναι η πειθαρχία και η αιτιολόγηση των αποφάσεων που θα πάρουν ανάλογα με την περίπτωση. Η ηθική δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνει το τι θα σκεφτεί κάποιος τρίτος για το χειρισμό ενός προβλήματος, αλλά πρέπει να δίνει λύσεις για υπαρκτά προβλήματα, τα οποία τις περισσότερες φορές είναι πολύ δύσκολο να επιλυθούν. Για παράδειγμα, πώς θα πρέπει να ενεργήσει ένας βιβλιοθηκονόμος όταν κατηγορείται από τους χρήστες μιας βιβλιοθήκης, ότι με το να εφαρμόζει τους κώδικες επιδρά αρνητικά στην πορεία των ερευνών τους; Ένας φοιτητής σε πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη θα μπορέσει ποτέ να αρνηθεί να δώσει εμπιστευτικές πληροφορίες στον καθηγητή του που θα επισκεφτεί τη βιβλιοθήκη για να αντλήσει στοιχεία από το αρχείο δανεισμού κάποιου άλλου φοιτητή; Ή μήπως θα αρνηθεί ένας υπάλληλος της πανεπιστημιακής βιβλιοθήκης να δανείσει υλικό σε έναν καθηγητή, ο οποίος έχει ξεχάσει τη κάρτα πρόσβασης στη βιβλιοθήκη; Πώς αντιμετωπίζονται περιπτώσεις ηθικής από κάποιον που εργάζεται σε μια βιβλιοθήκη αλλά δεν είναι βιβλιοθηκονόμος; Οι ίδιοι κανόνες πρέπει να εφαρμόζονται από όλους; Γνωρίζουν οι μη βιβλιοθηκονόμοι υπάλληλοι τους κώδικες ηθικής; Ελάχιστοι από τους χρήστες μιας βιβλιοθήκης θα αναγνώριζαν ποτέ τη διαφορά μεταξύ ενός επαγγελματία βιβλιοθηκονόμου και ενός μη επαγγελματία και ακόμα πιο λίγοι θα έμπαιναν ποτέ στη διαδικασία να το σκεφτούν. Συνεπώς οι κώδικες ηθικής πρέπει να διδάσκονται σε όλους τους υπαλλήλους μιας βιβλιοθήκης για να μην υποβιβάζεται ποτέ, ούτε η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχει μια βιβλιοθήκη προς τους χρήστες της, αλλά ούτε και οι διαδικασίες οργάνωσης και διοίκησης της βιβλιοθήκης. Το 1993²⁹ διεξήχθη στην Αμερική μια

29 Karen Adams, "Ethics and Librarianship: an overview", PNLQ Quarterly, 65 no.3 (Spring 2001) 6- 7.

έρευνα για να εξεταστούν οι ηθικές προοπτικές των βιβλιοθηκονόμων προτού ακόμα εισέλθουν στο επάγγελμα. Συμμετείχαν σε αυτήν 46 τελειόφοιτοι φοιτητές, με μέσο όρο ηλικίας τα 38, το 74% των οποίων είχε ήδη εργασθεί σε βιβλιοθήκες στο παρελθόν. Τους παρουσιάστηκαν 3 σενάρια. Το 33% από αυτούς διάβασε το γενικό σενάριο, το 37% το νομικό και το 30% το σενάριο που σχετιζόταν με την υγεία. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, πρώτα διάβασαν το σενάριο και απάντησαν με βάση τη προσωπική τους άποψη, στη συνέχεια διάβασαν τους κώδικες και μετά, αφού διάβασαν για δεύτερη φορά το σενάριο, απάντησαν βασισμένοι στην επαγγελματική τους προοπτική. Για το γενικό σενάριο χρησιμοποιήθηκαν οι Κώδικες Ηθικής της Αμερικάνικης Ένωσης Βιβλιοθηκονόμων, για το νομικό σενάριο χρησιμοποιήθηκαν οι Κώδικες Ηθικής της Αμερικάνικης Ένωσης Νομικών Βιβλιοθηκών και για το σενάριο υγείας οι Κώδικες Ηθικής της Βιβλιοθηκονομίας για τις Επιστήμες Υγείας.³⁰

Σύμφωνα με το Γενικό σενάριο, ένα κορίτσι πηγαίνει στη βιβλιοθήκη και ζητά βοήθεια για να ανακτήσει μια εργασία μέσω διαδικτύου και να την παρουσιάσει σαν δική της. Ο βιβλιοθηκονόμος τη βοηθάει. Πώς έκριναν αυτή την πράξη; Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους:

- η ενέργεια του βιβλιοθηκονόμου δεν ήταν σύμφωνη με την ηθική (62%)
- ο βιβλιοθηκονόμος έπρεπε να διεξάγει πληροφοριακή συνέντευξη (19%)
- ο βιβλιοθηκονόμος ενήργησε σωστά (15%)
- το αίτημα της μαθήτριας ήταν ανήθικο (4%)

Στη συνέχεια, όμως, αφού διάβασαν τους κώδικες, οι απαντήσεις τους διαφοροποιήθηκαν αισθητά και τα αποτελέσματα ήταν:

- ο βιβλιοθηκονόμος έπραξε σωστά (60%)
- ο βιβλιοθηκονόμος δεν έπραξε σωστά (40%)

Οι παράγοντες που κύρια τους επηρέασαν ήταν αυτοί της ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας (27%) και μετά το θέμα της πνευματικής ελευθερίας (20%).

Σύμφωνα με το Νομικό σενάριο, μια γυναίκα που έχει μώλωπες επισκέπτεται συνεχώς τη βιβλιοθήκη αναζητώντας πληροφορίες για την συζυγική κακοποίηση. Μια μέρα ζητάει από την βιβλιοθηκονόμο να της βρει πληροφορίες για

30 Brenda Phillip, "Let's not keep the code a secret", PNLQ Quarterly, 65 no.3 (Spring 2001) 8-9.

τον ευνουχισμό και την ποινή που ορίζεται για το αδίκημα. Η βιβλιοθηκονόμος αν και έβλεπε τους μώλωπές της ποτέ δεν τη ρώτησε από που προήλθαν.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, ο βιβλιοθηκονόμος έπρεπε:

- να δώσει στο χρήστη τις πληροφορίες που ζητούσε (40%)
- να αναφέρει στο χρήστη και άλλες πληροφορίες, όπως κοιτώνες για κακοποιημένες γυναίκες (33%)
- να ρωτήσει για ποιο λόγο χρειάζεται ο χρήστης τις πληροφορίες (20%)
- να μην παρέχει τις πληροφορίες (7%)

Στη δεύτερη φάση της έρευνας και αφού διάβασαν τους κώδικες τα αποτελέσματα ήταν:

- ο βιβλιοθηκονόμος πρέπει να βοηθήσει το χρήστη χωρίς να ρωτήσει το σκοπό (58%)
- ο βιβλιοθηκονόμος πρέπει να βοηθήσει το χρήστη και να ρωτήσει το σκοπό (42%)

Οι απαντήσεις τους βασίστηκαν κύρια στην υποχρέωση της προώθησης της ανοιχτής και αποτελεσματικής πρόσβασης στις πληροφορίες (21%).

Σύμφωνα με το Σενάριο υγείας, διεξάγεται το ετήσιο συνέδριο της Αμερικάνικης Ένωσης Βιβλιοθηκονόμων στο Τορόντο και μερικοί από τους υπαλλήλους μιας βιβλιοθήκης ζήτησαν να παρευρεθούν, ενώ κάποιοι άλλοι δεν θέλησαν γιατί στο Τορόντο υπήρχε η γρίπη SARS. Το ερώτημα που τέθηκε ήταν, κατά πόσο η υπεύθυνη βιβλιοθηκονόμος θα έπρεπε να τους βγάλει εισιτήρια ή όχι.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, η υπεύθυνη βιβλιοθηκονόμος:

- πρέπει να τους αφήσει να πάνε στο συνέδριο (85%)
- δεν πρέπει να τους αφήσει να πάνε στο συνέδριο (15%)

Αφού διάβασαν τους κώδικες τα αποτελέσματα ήταν:

- η υπεύθυνη βιβλιοθηκονόμος πρέπει να τους αφήσει να πάνε στο συνέδριο (64%)

Ο παράγοντας που βάρυνε σχετιζόταν με την προώθηση πληροφοριών κρίσιμων για την υγεία και το δικαίωμα του κοινού για ενημέρωση (21%).

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της μελέτης, οι αρχικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων για το γενικό σενάριο διέφεραν όταν διάβασαν τους κώδικες.

Πριν διαβάσουν τους κώδικες το 15% απάντησε ότι η ενέργεια του βιβλιοθηκονόμου ήταν σωστή και όταν διάβασαν τους κώδικες, το ποσοστό αυτό ανέβηκε στο 60%. Μιας και το 74% δούλευε ήδη σε βιβλιοθήκη αυτό αντικατροπτίζει την αντίθεση μεταξύ των ιδανικών που παρουσιάζονται σε ένα κώδικα ηθικής και στο ποιά είναι η πραγματικότητα κατά την εκτέλεση του επαγγέλματος. Οι αρχικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων στο νομικό σενάριο διέφεραν όταν διάβασαν τους κώδικες. Πριν διαβάσουν τους κώδικες το 40% απάντησε ότι ο βιβλιοθηκονόμος έπρεπε να βοηθήσει τη χρήστη χωρίς να ρωτήσει το σκοπό του, ενώ αφού διάβασαν τους κώδικες το ποσοστό αυτό αυξήθηκε στο 58%. Αυτό αντικατροπτίζει την αντίθεση που υπάρχει μεταξύ της εμπιστευτικότητας και της πιθανής διάπραξης εγκλήματος. Το ποσοστό των

Εικόνα 8:

BRITISH LIBRARY - LONDON (U.K.).

ατόμων που απάντησαν ότι ο βιβλιοθηκονόμος έπρεπε να ρωτήσει το σκοπό, αυξήθηκε στο 42%. Η αύξηση του 22% μπορεί να προέρχεται από το γεγονός ότι, εφόσον το 74% είχε εργασιακή πείρα, ήταν από πριν σωστά τοποθετημένο ως προς την πληροφοριακή συνέντευξη του

χρήστη. Οι αρχικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων στο σενάριο υγείας διέφεραν όταν διάβασαν τους κώδικες. Πριν διαβάσουν τους κώδικες, το 85% ανέφερε ότι η υπεύθυνη βιβλιοθηκονόμος πρέπει να επιτρέψει τους υπαλλήλους να παρευρεθούν στο συνέδριο και μόνο το 15% ανέφερε τη δεύτερη επιλογή. Η πρώτη απάντηση μειώθηκε από το 85% στο 64% γιατί κρίθηκε πως οι κώδικες δεν σχετίζονται με την απόφαση της υπεύθυνης βιβλιοθηκονόμου. Τονίστηκε, όμως, η ηθική υποχρέωση του βιβλιοθηκονόμου να υπηρετεί με τον δυνατότερο καλύτερο τρόπο τους χρήστες.

2.5 Κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων

Οι κώδικες ηθικής και δεοντολογίας αποτελούν διακηρύξεις των σημαντικότερων αξιών, των στόχων και των οραμάτων των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης. Συνιστούν κώδικα αρχών σύμφωνα με τις οποίες καθορίζεται ο τρόπος συμπεριφοράς των μελών των επαγγελματικών και επιστημονικών ενώσεων. Εξασφαλίζουν ένα πλαίσιο για το χειρισμό της

πληροφορίας, τη δημιουργία πολιτικών και την ανάπτυξη στρατηγικών παροχής υπηρεσιών. Επιπλέον, λειτουργούν ως μέσο επαγγελματικής σταθεροποίησης και ωριμότητας, παρέχουν ένα πλαίσιο επαγγελματικών αξιών και περιγράφουν τους στόχους και τους σκοπούς των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, τις αρχές που διέπουν τις σχέσεις με τους πελάτες και τους συναδέλφους, τις βιβλιοθήκες και τις κυβερνητικές αρχές, τη στάση απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά, την ανάπτυξη

Εικόνα 9:
BNF - PARIS (France).

της ροής πληροφοριών, το διαδίκτυο, κ.λπ.

Ο όρος ηθική υποχρέωση που συναντάται στους περισσότερους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων και επαγγελματιών πληροφόρησης δεν είναι τυχαίος, καταδεικνύει τη δέσμευση έναντι της κοινωνίας και αυξάνει τις προσδοκίες των πολιτών. Στον αιώνα της ψηφιακής τεχνολογίας η επαγγελματική ηθική αποτελεί ένα πολύ καυτό και

επίκαιρο θέμα για τη βιβλιοθηκονομία και την επιστήμη της πληροφόρησης. Πολλοί επαγγελματίες θεωρούν ότι η επαγγελματική ηθική αφορά την προσεκτική τήρηση του νόμου και ότι απλώς υφίσταται προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι οι ενέργειές τους συνάδουν με τη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων, προστασίας δεδομένων και διάχυσης πληροφοριών. Όμως τα νόμιμα αποδεκτά όρια συμπεριφοράς δεν θα πρέπει να είναι τα μόνα στοιχεία που θα καθορίσουν τις πρακτικές των βιβλιοθηκών. Η παροχή υψηλού επιπέδου επαγγελματικών λειτουργιών εξασφαλίζεται με πρακτικές που θα διευκολύνουν την ακώλυτη ροή πληροφοριών και ιδεών, θα προστατεύουν και θα προωθούν τα δικαιώματα κάθε ατόμου στη ελεύθερη και ίση πρόσβαση στις πηγές πληροφοριών χωρίς διάκριση και στα πλαίσια της νομιμότητας.³¹

Με εξαίρεση των κώδικα ηθικής της ALA ο οποίος δημοσιεύτηκε το 1938 οι

³¹ Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης (ΕΕΒ). Κώδικας δεοντολογίας του βιβλιοθηκονόμου: Βασικές αρχές. [τεκμήριο [www](http://www.ebe.gr),

URL <<http://www.ebe.gr>>

κώδικες ηθικής και δεοντολογίας είναι για τους βιβλιοθηκονόμους σχετικά πρόσφατο φαινόμενο καθώς οι περισσότεροι καθιερώθηκαν μετά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα.. Η ALA είναι από τις πρώτες επαγγελματικές ενώσεις που δραστηριοποιήθηκε σε θέματα ηθικής και δεοντολογίας. Στην πολιτική της αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της ιδιωτικότητας από τη δεκαετία του '30. Στον πρώτο κώδικα ηθικής της αναφέρεται ότι “είναι υποχρέωση του βιβλιοθηκονόμου να επεξεργαστεί ως εμπιστευτικές οποιεσδήποτε ιδιωτικές πληροφορίες που λαμβάνονται μέσω της επαφής με τους πελάτες των βιβλιοθηκών”. Η εξέλιξη της κοινωνίας και η ανάπτυξη της τεχνολογίας επέβαλλαν αναθεωρήσεις του κώδικα αυτού με τελευταία την αναθεώρηση του 1995, στην οποία γίνεται ρητή αναφορά στην προστασία της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας: “Προστατεύουμε το δικαίωμα κάθε χρήστη βιβλιοθηκών στην ιδιωτικότητα και την εμπιστευτικότητα με σεβασμό στις πληροφορίες που αναζητεί ή λαμβάνει και των πόρων που χρησιμοποιεί, δανείζεται, αποκτά ή διαβιβάζει”.

Ταυτόχρονα υπογραμμίζεται η πνευματική ελευθερία, η σημασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, η σημασία του υψηλού επιπέδου υπηρεσιών προς όλους τους χρήστες βιβλιοθηκών μέσω των κατάλληλα οργανωμένων πόρων, οι δίκαιες πολιτικές υπηρεσιών, η ισόνομη πρόσβαση στους πόρους και οι ακριβείς, αμερόληπτες και ευγενικές απαντήσεις σε όλα τα αιτήματα. Ως αντίσταση σε όλες τις προσπάθειες λογοκρισίας των πόρων των βιβλιοθηκών παρατάσσονται οι αρχές της διανοητικής ελευθερίας.

Η ενσωμάτωση των αρχών προστασίας ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας στους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των βιβλιοθηκονόμων είναι βασική γιατί πρώτον, οι επαγγελματίες αντιλαμβάνονται και αναγνωρίζουν την αξία τους και δεύτερον, γιατί ο σεβασμός και η αναγνώριση των αρχών αυτών απονέμει μεγαλύτερη αξιοπιστία σε ένα νεώτερο επάγγελμα όπως αυτό της βιβλιοθηκονομίας, σε σύγκριση με άλλα παλαιότερα και καλύτερα θεσμοθετημένα επαγγέλματα όπως για παράδειγμα των ιατρών ή δικηγόρων. Οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας δεσμεύουν τους βιβλιοθηκονόμους έναντι των χρηστών των βιβλιοθηκών και αποτελούν ένα είδος αυτορρύθμισης ως προς τη στάθμιση των συγκρούσεων που ενδεχομένως προκύπτουν λόγω των αντικρουόμενων συμφερόντων της ελευθερίας

της πρόσβασης και της προστασίας της ιδιωτικότητας.³²

Η International Federation of Library Association (IFLA), αναγνωρίζοντας το ρόλο και την αξία των κωδίκων δεοντολογίας προτρέπει τα μέλη της να προχωρήσουν στη θέσπιση παρόμοιων κανόνων τονίζοντας ότι αποτελούν το εργαλείο μέσω του οποίου:

- γνωστοποιείται στο κοινό και την κυβέρνηση η σοβαρότητα και οι ευθύνες του επαγγέλματος,
- ωθούνται τα μέλη να συμμορφωθούν με τους κανόνες και τις πολιτικές των επαγγελματικών ενώσεων και τις εθνικές νομοθεσίες,
- αποθαρρύνονται δραστηριότητες που θα οδηγούσαν το επάγγελμα στην ανυποληψία,
- παροτρύνονται τα μέλη των ενώσεων να παρέχουν υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, να συμβαδίσουν με τις νέες εξελίξεις και να αναλαμβάνουν την ευθύνη για την κατάρτιση των νέων επαγγελματιών.

Στην ιστοσελίδα της IFLA είναι διαθέσιμοι κώδικες ηθικής που έχουν υιοθετηθεί από ενώσεις βιβλιοθηκονόμων πολλών χωρών και στους οποίους είναι διάχυτη η έμφαση και η σημασία που δίνεται σε θέματα λογοκρισίας και προστασίας της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας.

2.6 Νέες τάσεις στην ανάπτυξη κωδίκων

Ενώ αρχικά οι κώδικες ηθικής των επαγγελματιών βιβλιοθηκών ήταν πιο γενικοί, σιγά-σιγά άρχισαν να γίνονται προτάσεις για μεγαλύτερη εξειδίκευση. Στο πλαίσιο αυτό μεταξύ των άλλων προβάλλονται από τον Baker, (1992) η αναγκαιότητα ύπαρξης κώδικα διαχειριστών βιβλιοθηκών (code for library administrators), από τον Bierbaum, (1994) κώδικα τεχνικών υπηρεσιών (code of Ethics for Technical Services), από τον Joshipura, (2002) κώδικα επαγγελματιών ανάπτυξης συλλογών (Code of Ethics for Collection Developers) κ.λπ. Προτείνονται επίσης κώδικες για επιμέρους επαγγελματικούς κλάδους όπως των βιβλιοθηκονόμων ιατρικών βιβλιοθηκών με την πρόταση για τη δημιουργία κώδικα ηθικής της European Association for Health Information and Libraries (EAHIL, 1993).

---

32 Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία. Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων. Κώδικας Δεοντολογίας των Αρχειονόμων (Εγκριθείς από τη Γενική Συνέλευση του Δ.Σ.Α. στη 13η σύνοδό της. Πεκίνο, 6 Σεπτεμβρίου 1996).

Σιγά-σιγά η ανάγκη δημιουργίας σύννομων εξειδικευμένων κανόνων επαγγελματικής συμπεριφοράς και δεοντολογίας σε όλους τους επιστημονικούς και επαγγελματικούς κλάδους γίνεται πιο εμφανής. Η Association of College and Research Libraries (ACRL), τμήμα της ALA, που ασχολείται πιο συγκεκριμένα με βιβλιοθήκες πανεπιστημίων και κολεγίων, δημιουργεί τον δικό της επαγγελματικό κώδικα Academic Library code of ethics στο “Intellectual Freedom Principles for Academic Libraries: an interpretation of the Library Bill of Rights (ACRL, 2003). Δεδομένου ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν άλλες ανάγκες καθώς και η κοινότητα στην οποία απευθύνονται έχει ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις, οι αρχές του εν λόγω κώδικα εμμένουν στην δικαιοσύνη, την ακαδημαϊκή ελευθερία, την επαγγελματική αξία και στον σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων. Επίσης η ACRL δημιουργεί το 1987 τον Code of ethics for Special collections librarians τον οποίο ενημερώνει τελευταία φορά το 2003 κ.λπ.

Εκτός όμως από τις επαγγελματικές ενώσεις που, όπως προαναφέρεται, προσανατολίζονται όλο και περισσότερο στην αναθεώρηση των ήδη υπαρχόντων κωδίκων, ώστε να ανταποκρίνονται στις σημερινές αξίες και προκλήσεις δεν είναι λίγες και οι περιπτώσεις, όπου στο πλαίσιο αναπτυξιακών έργων διερευνώνται σύγχρονα προβλήματα, όπως αυτό της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και προτείνονται λεπτομερειακοί κώδικες δεοντολογίας με βάση την ισχύουσα νομοθεσία.

Ειδικότερα στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η προστασία των προσωπικών δεδομένων προϋπήρχε της κοινοτικής Οδηγίας και η έρευνα σε θέματα βιβλιοθηκών είναι πολύ ανεπτυγμένη, γίνονται αξιοσημείωτα αναπτυξιακά έργα. Προσπάθειες που αποτελούν υποδομή, που δεν μένουν στάσιμες αλλά αναθεωρούνται προκειμένου να συμπεριλάβουν τις νέες τεχνολογίες και τις νομοθετικές ρυθμίσεις που επιβάλλει η εναρμόνιση της Βρετανικής νομοθεσίας με το κοινοτικό δίκαιο. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνεται και η δημιουργία του “Data protection Code of Practice for the Higher and Further Education Sectors η οποία υλοποιήθηκε με την υποστήριξη της Joint Information Systems Committee ASSIST. (JISC, 2002).

Ο κώδικας της JISC για τους τομείς της εκπαίδευσης αποτελεί μία εξαιρετική προσπάθεια κωδικοποίησης των ζητημάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Είναι το αποτέλεσμα εργασιών τεσσάρων εργαστηρίων που πραγματοποιήθηκαν στο Λονδίνο, Λάφμπορο, Εδιμβούργο και

Κάρντιφ, το 2000 στη διάρκεια των οποίων δόθηκε δυνατότητα να εντοπιστούν και να συζητηθούν οι επιπτώσεις της Data protection Act 1998 στα εκπαιδευτικά ιδρύματα καθώς και άλλα σχετικά ζητήματα με την προστασία δεδομένων.

Στις διατάξεις του εν λόγω κώδικα παρέχονται οδηγίες που αφορούν α)τη χρήση προσωπικών δεδομένων από το προσωπικό, β)τη χρήση προσωπικών δεδομένων σπουδαστών, γ)τη μεταφορά δεδομένων σε τρίτους, δ)την ασφάλεια, ε)τη χρήση προσωπικών δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς, στ) τη χρήση του διαδικτύου και του παγκόσμιου ιστού, ζ) τις μεταφορές προσωπικών δεδομένων σε χώρες εκτός ΕΟΧ. η) τη διατήρηση των αρχείων. Επιπροσθέτως περιλαμβάνονται ειδικές διατάξεις για ζητήματα που προκύπτουν σε συμβουλευτικές υπηρεσίες, και υπηρεσίες σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Μία αντίστοιχη πρωτοβουλία αφορά τον οδηγό της Advisory Committee on Access to Information Systems and Services (ACAISS) / Society of College, National and University Libraries (SCONUL), στον οποίο αναφέρονται οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται σε πολλά πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου και παρέχονται λίστες ενδεδειγμένων ενεργειών για την αντιμετώπιση θεμάτων προστασίας προσωπικών δεδομένων. Ο οδηγός αυτός είναι αποτέλεσμα έρευνας που διεξήχθη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το Μάρτιο του 2002, συγκεντρώνοντας πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση και προστασία των προσωπικών δεδομένων.

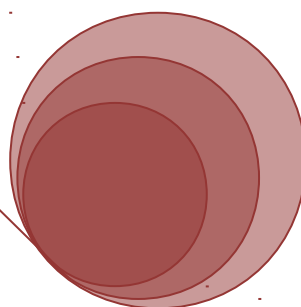
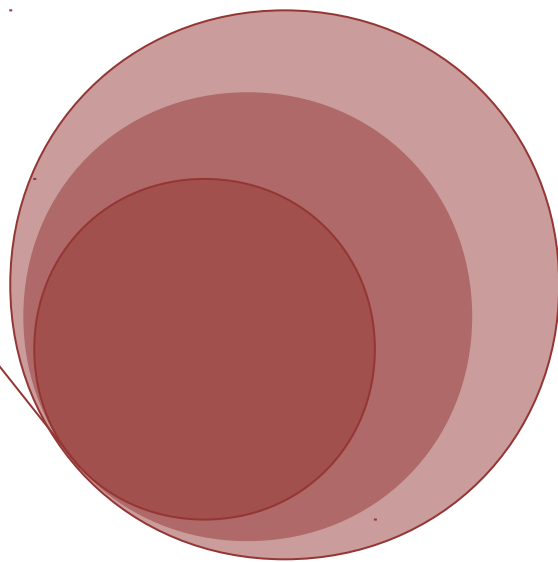
2.7 Οι κώδικες δεοντολογίας στην Ελλάδα

Το επαγγελματικό περιβάλλον στην Ελλάδα κάνει τα πρώτα δειλά βήματα στη δημιουργία των κωδίκων ηθικής. Μια προσπάθεια για τη δημιουργία κωδίκων ήταν από την Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης (ΕΕΒΕΠ), η οποία σχετικά πρόσφατα έχει εκδόσει έναν πολύ λιτό κώδικα δεοντολογίας, ο οποίος αναφέρει: “Είναι ένας κώδικας ηθικής και δεσμεύει το βιβλιοθηκονόμο ως επαγγελματία. Δεν είναι κώδικας νομικού χαρακτήρα και σ’ αυτόν έχουν υποχρέωση συμμόρφωσης τα μέλη της ένωσης καθώς αντιπροσωπεύει την αυτονομία του επαγγέλματος και αναφέρεται στις υποχρεώσεις του βιβλιοθηκονόμου απέναντι στο χρήστη και στο επάγγελμα”. Παρόμοιο είναι και το περιεχόμενο των κωδίκων δεοντολογίας των Αρχιονόμων, όπου αναφέρεται “η υποχρέωση της διαφύλαξης της αυθεντικότητας

των αρχείων και του περιεχομένου τους, η αντικειμενικότητα κατά την επεξεργασία τους και ο σεβασμός στο δικαίωμα της πρόσβασης των χρηστών σε αυτά”. Στους κώδικες αυτούς προβάλλονται αξίες, όπως η ελευθερία της πρόσβασης στις πληροφορίες και στη διάδοσή τους, η αντικειμενική εξυπηρέτηση του κοινού, η συνεχής εκπαίδευση των υπαλλήλων, η συμμετοχή τους σε οργανισμούς και η μεταξύ τους συνεργασία. Δεν τονίζονται, όμως, πουθενά θέματα ιδιωτικότητας, προστασίας δεδομένων ή λογοκρισίας των πληροφοριών σε οποιαδήποτε μορφή και αν εμφανίζονται αυτές.³³ Καθώς προκύπτουν συνεχώς καινούργια ζητήματα, η Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων μοιάζει να μην συμμετέχει σε αυτά. Τι πρέπει να κάνει ένας βιβλιοθηκονόμος αν του ζητηθεί να αποκαλύψει τα αρχεία της βιβλιοθήκης στην αστυνομία; Αν αποκαλύψει πληροφορίες που θεωρούνται αυτονόητα εμπιστευτικές, όπως είναι τα αρχεία βιβλιοθηκών, θα έχει πράξει σωστά; Πως μπορεί όμως και να μην το κάνει από τη στιγμή που δεν δεσμεύεται και δεν καλύπτεται από κάποιο ηθικό κανόνα; Αυτά είναι σημαντικά διλήμματα τα οποία περιμένουν άμεση τοποθέτηση και απάντηση.

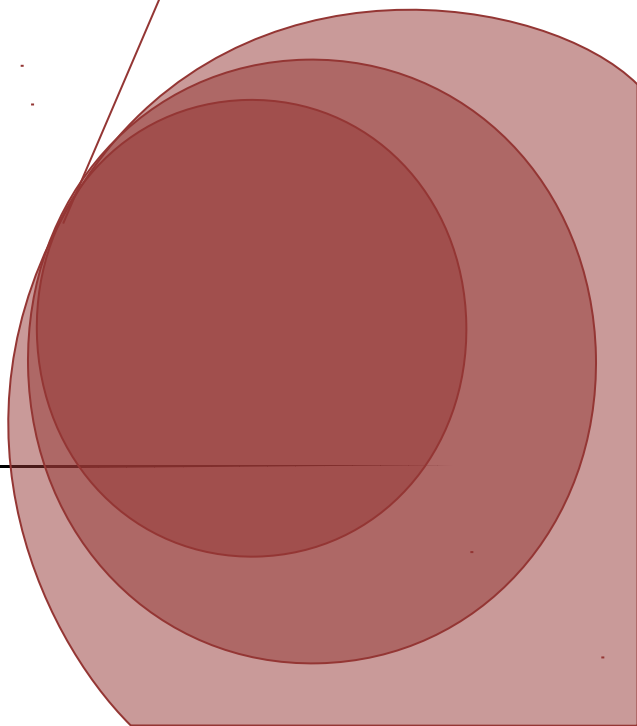
---

33 Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία. Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων. Κώδικας Δεοντολογίας των Αρχειονόμων (Εγκριθείς από τη Γενική Συνέλευση του Δ.Σ.Α. στη 13η σύνοδό της. Πεκίνο, 6 Σεπτεμβρίου 1996).

Κεφάλαιο Τρίτο

« Η σημασία των δεοντολογικών & νομικών κανόνων στη διαχείριση της πληροφορίας»

3.1 Η διαχείριση της γνώσης και τα ατομικά δικαιώματα

Οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες της πληροφόρησης δεν είναι απλά οι φορείς που διαχειρίζονται την καταγραμμένη γνώση. Συγκαταλέγονται στους φορείς που αναλαμβάνουν τη δημιουργία και διατήρηση ενός περιβάλλοντος που προάγει την πνευματική ελευθερία. Μια βιβλιοθήκη αποτελεί ένα περιβάλλον ελευθερίας, όταν παρέχει στο χρήστη τη δυνατότητα να γνωρίσει το πληροφοριακό υλικό της και ταυτόχρονα διασφαλίζει την ύπαρξη ενός χώρου, στο πλαίσιο του οποίου, μπορεί κάποιος να μελετήσει και να ερευνήσει χωρίς κανείς να τον κρίνει ή να τον παρακολουθεί. Η εξασφάλιση περιβάλλοντος ελεύθερης πνευματικής αναζήτησης απαιτεί από τις βιβλιοθήκες να δημιουργήσουν το κατάλληλο πλαίσιο και να σεβαστούν και να προστατέψουν δυο βασικά δικαιώματα των χρηστών³⁴:

- Αρχικά οφείλουν να σεβαστούν και να διασφαλίσουν το δικαίωμα (πρόσβασης) στην πληροφόρηση. Ειδικότερα οφείλουν να μην θέτουν αδικαιολόγητους περιορισμούς στο γνωστικό υλικό και να διαχειρίζονται τη γνώση με τρόπο που να διευκολύνει την ελεύθερη πρόσβαση του χρήστη σε αυτή. Κατά συνέπεια η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών, που αποτελεί το κύριο αντικείμενο αυτού του συνεδρίου, πρέπει να έχει ως κύριο στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση του χρήστη με τη δημιουργία νέων δυνατοτήτων αναζήτησης και πρόσβασης στη γνώση.
- Επίσης, οι βιβλιοθήκες οφείλουν να προστατεύουν το δικαίωμα ιδιωτικότητας του χρήστη. Οφείλουν, δηλαδή, να λαμβάνουν μέτρα που θα διασφαλίζουν ότι η αναζήτηση του χρήστη στο πληροφοριακό υλικό της βιβλιοθήκης δεν αποτελεί αντικείμενο καταγραφής και επεξεργασίας, ότι οι επιλογές του δεν κρίνονται από τρίτους και δεν πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για σκοπούς άσχετους με τη λειτουργία της.

---

34 ALA, (2003).Questions and Answers on Privacy and Confidentiality, ALA,(2003).Questions and Answers on Privacy and Confidentiality [τεκμήριο www, URL: <http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/statementsif/interpretations/qandaonprivacyandconfidentiality.doc>]

Σύμφωνα με τα παραπάνω η βιβλιοθήκη δεν νοείται αποκομμένη από το χρήστη της. Η διαχείριση της γνώσης και γενικότερα η λειτουργία της βιβλιοθήκης πρέπει να έχει ως κύριο γνώμονα τον χρήστη, τα δικαιώματά του και τις ιδιαίτερες ανάγκες αναζήτησης της γνώσης.

3.2 Δεοντολογικοί, νομικοί κανόνες και η διαχείριση της γνώσης

Από την αρχή ότι οι βιβλιοθήκες για να εκπληρώσουν την κοινωνική τους αποστολή οφείλουν να διαχειρίζονται τη γνώση με άξονα τον άνθρωπο απορρέουν μια σειρά δεοντολογικών και νομικών υποχρεώσεων για τους επιστήμονες της πληροφόρησης. Με τον όρο δεοντολογική ή ηθική υποχρέωση, που συναντάται στους περισσότερους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των επιστημόνων πληροφόρησης, νοείται η δέσμευση τους έναντι της κοινωνίας να τηρούν συγκεκριμένη συμπεριφορά, υπερασπίζοντας τις βασικές αξίες του επαγγελματικού τους χώρου. Μεταξύ των αξιών αυτών περιλαμβάνονται η αντίσταση στη λογοκρισία και η προστασία της ελευθερίας του στοχασμού, της ανοικτής, ελεύθερης και ισόνομης πρόσβασης στις πληροφορίες και της ιδιωτικότητας.

Οι προαναφερόμενες βασικές δεοντολογικές αρχές περιέχονται στην πλειοψηφία των κωδίκων δεοντολογίας των επαγγελματιών πληροφόρησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο κώδικας δεοντολογίας της γαλλικής Ένωσης Βιβλιοθηκονόμων και της Αμερικανικής Ένωσης Βιβλιοθηκονόμων (ALA)³⁵, στους οποίους όπως αναφέρθηκε και προγενέστερα, υπογραμμίζεται η σημασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, του υψηλού επιπέδου υπηρεσιών προς όλους τους χρήστες βιβλιοθηκών μέσω των κατάλληλα οργανωμένων πόρων, οι δίκαιες πολιτικές υπηρεσιών, η ισόνομη πρόσβαση στους πόρους και οι ακριβείς, αμερόληπτες και ευγενικές απαντήσεις σε όλα τα αιτήματα. Σημαντική υποχρέωση θεωρείται η διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της ιδιωτικότητας του χρήστη.

---

³⁵ Μια σειρά πρόσφατων και παλιότερων κωδίκων δεοντολογίας βιβλιοθηκονόμων βρίσκονται στο δικτυακό χώρο της IFLA (τεκμήριο [www, URL http://www.ifla.org/faife](http://www.ifla.org/faife)

Στα θεωρητικά κείμενα της ALA οι δυο έννοιες διακρίνονται. Με τον όρο εμπιστευτικότητα νοείται η υποχρέωση της βιβλιοθήκης να μην γνωστοποιεί σε τρίτους τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών που έχει στη διάθεση της. Με τον όρο ιδιωτικότητα νοείται το δικαίωμα ανοιχτής αναζήτησης πληροφοριών χωρίς οι

Εικόνα 10:
HANDELINGENKAMER TWEDE KAMER DER
STATEN-GENERAAL - DEN HAAG (Holland).

αναγνωστικές επιλογές του χρήστη να ελέγχονται ή να λογοκρίνονται. Ο σεβασμός του δικαιώματος στην πληροφόρηση και του δικαιώματος ιδιωτικότητας των χρηστών δεν αποτελεί μόνο δεοντολογική υποχρέωση. Ταυτόχρονα αποτελεί και νομική υποχρέωση των βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκονόμων.³⁶ Πιο συγκεκριμένα το δικαίωμα στην πληροφόρηση κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 Α παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος. Πρόκειται για το δικαίωμα αναζήτησης, συλλογής και λήψης πληροφοριών καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα

πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης. Το δικαίωμα αυτό περιορίζεται κατά το άρθρο 5Α παρ. 1 εδ. β' μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Σύμφωνα με την ερμηνεία του εν λόγω άρθρου, ο επιστήμονας της πληροφόρησης δεν μπορεί να περιορίσει αδικαιολόγητα το δικαίωμα του χρήστη να έχει πρόσβαση στο πληροφορικό υλικό μιας βιβλιοθήκης. Μόνο σε ειδικές περιπτώσεις που προβλέπονται από το δίκαιο π.χ. αν σε ένα έγγραφο αποκαλύπτονται ευαίσθητες πληροφορίες για ένα πρόσωπο που βρίσκεται εν ζωή, μπορεί ο βιβλιοθηκονόμος να αρνηθεί τη διάθεση του εγγράφου στο χρήστη. Η υποχρέωση των βιβλιοθηκών να εξασφαλίζουν στους χρήστες την πρόσβαση σε κάθε είδους γνώση και πληροφορία εξειδικεύεται και στον «Κανονισμό λειτουργίας Βιβλιοθηκών» (Υπουργική Απόφαση 8300/2003, ΦΕΚ Β' 1173). Ο

36 ALA, (1995). Code of Ethics [τεκμήριο www, URL: <http://www.ala.org/alaorg/oif/ethics.html>],

προαναφερόμενος Κανονισμός καθώς και τα άλλα νομικά κείμενα για τις βιβλιοθήκες δεν προβλέπουν υποχρέωση των επιστημόνων της πληροφόρησης να προστατεύουν τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών. Το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνεται ρητά στο νέο άρθρο 9 του Συντάγματος 1975/1986/2001. Ο νόμος 2472/1997 (ΦΕΚ Α' 50,) για την «προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» προβλέπει σειρά αρχών και κανόνων που οφείλουν να ακολουθούν οι «υπεύθυνοι επεξεργασίας» προσωπικών δεδομένων. Όταν για τους σκοπούς λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης συλλέγονται πληροφορίες από τις οποίες προσδιορίζεται φυσικό πρόσωπο εν ζωή, τότε η βιβλιοθήκη θεωρείται από το νόμο ως «υπεύθυνος επεξεργασίας» και οι βιβλιοθηκονόμοι που συλλέγουν τα δεδομένα για λογαριασμό του πληροφοριακού οργανισμού χαρακτηρίζονται ως «εκτελούντες την επεξεργασία». Σύμφωνα με τον προαναφερόμενο νόμο, τόσο η βιβλιοθήκη όσο και οι βιβλιοθηκονόμοι υποχρεούνται να ακολουθούν ορισμένες αρχές και κανόνες κατά τη συλλογή, αρχειοθέτηση και γενικότερα επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Σε περίπτωση παραβίασης των αρχών αυτών μπορεί να επιβληθούν αστικές, διοικητικές και ποινικές κυρώσεις. Στο πλαίσιο της παρούσας πτυχιακής εργασίας, δεν θα αναφερθούμε σε όλες τις δεοντολογικές και νομικές υποχρεώσεις των επιστημόνων της πληροφόρησης κατά την άσκηση του επαγγέλματος τους, αλλά θα επικεντρωθούμε στην προβληματική της προστασίας προσωπικών δεδομένων στο χώρο των βιβλιοθηκών. Το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων συνδέεται άρρηκτα με την ελευθερία της πληροφόρησης γιατί κανείς δεν μπορεί να αναζητεί τη γνώση, εάν θεωρεί ότι η πνευματική δραστηριότητά του παρακολουθείται ή καταγράφεται. Κατά συνέπεια η προστασία της ιδιωτικότητας διασφαλίζει και την ελευθερία πληροφόρησης.

3.3 Προσωπικά δεδομένα στις βιβλιοθήκες, χρήση και κίνδυνοι

Από τα πορίσματα σχετικών ερευνών προκύπτει ότι οι χρήστες των βιβλιοθηκών θεωρούν ότι η ιδιωτικότητά τους δεν απειλείται στο χώρο της βιβλιοθήκης. Στην πραγματικότητα, αν και οι βιβλιοθήκες συλλέγουν και

επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα για την ορθότερη και αποτελεσματικότερη διαχείριση των λειτουργιών τους, την ανάπτυξη των υπηρεσιών τους και ενγένη για την καλύτερη εξυπηρέτηση των χρηστών, σε μεγάλο ποσοστό δεν έχουν λάβει μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των χρηστών.³⁷ Τα νέα επιτεύγματα της τεχνολογίας και κυρίως η έλευση και διάδοση του διαδικτύου, συνέβαλλαν στη σταδιακή αλλαγή της μορφής των βιβλιοθηκών, οι οποίες από συμβατικές γίνονται «υβριδικές» με τάσεις δημιουργίας όλο και περισσότερο αμιγώς ψηφιακών βιβλιοθηκών. Κυρίως, σηματοδότησαν την μετάβαση των βιβλιοθηκών από την περίοδο κατοχής της πληροφορίας σε μία νέα περίοδο, η οποία χαρακτηρίζεται από τις νέες δυνατότητες που προσφέρονται για πρόσβαση στην πληροφορία. Στις συμβατικές βιβλιοθήκες η συλλογή και αρχειοθέτηση προσωπικών στοιχείων χρηστών είναι απαραίτητη για την υποστήριξη υπηρεσιών, όπως ο δανεισμός, ο διαδανεισμός και η επιλεκτική διάχυση πληροφοριών. Με την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στο έργο των βιβλιοθηκών αυξήθηκαν οι δυνατότητες συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων: Η πρόσβαση στους ηλεκτρονικούς πόρους απαιτεί τον προσδιορισμό της ταυτότητας των χρηστών. Η παροχή υπηρεσιών ψηφιακών βιβλιοθηκών και η δημιουργία εξατομικευμένου και προσαρμοσμένου στις προτιμήσεις του χρήστη περιβάλλοντος απαιτούν τη συλλογή όλο και περισσότερων προσωπικών δεδομένων. Με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας, τα αρχεία συναλλαγών των βιβλιοθηκών γίνονται περισσότερα, πιο περιεκτικά και πιο εύχρηστα. Στο σημερινό ψηφιακό περιβάλλον πληροφόρησης οι καταγραφές των πράξεων και κινήσεων αυξάνονται συνεχώς και υπάρχει ευρύτερη και ευκολότερη πρόσβαση στα αρχεία απ' ό,τι στο συμβατικό περιβάλλον. Από πρόσφατη έρευνα στις ελληνικές βιβλιοθήκες, προέκυψε ότι το 100% των βιβλιοθηκών που συμμετείχαν στην έρευνα (50 βιβλιοθήκες κυρίως Πανεπιστημιακές) δημιουργούν ηλεκτρονικά αρχεία με προσωπικά δεδομένα. Ειδικότερα πρόκειται για αρχεία με: α) στοιχεία μελών (χρηστών και προσωπικού) τα οποία σχετίζονται με τη διευκόλυνση λειτουργιών και διαδικασιών όπως της κυκλοφορίας υλικού, του διαδανεισμού μεταξύ βιβλιοθηκών, της χρήσης των ηλεκτρονικών πόρων και των βάσεων δεδομένων, β) αιτήματα μελών και εξωτερικών χρηστών για παροχή υπηρεσιών

37 Ενδεικτικά αναφέρουμε την σχετική έρευνα των Sturges P., Davies E., Dearnley J., Iliffe U., Oppenheim C. and Hardy R. στο πλαίσιο του προγράμματος

"Privacy in the digital library environment" που διεξήχθη το 2002.

πληροφόρησης και ενημέρωσης καθώς και για παροχή υπηρεσιών “προστιθέμενης” αξίας (εξατομικευμένες υπηρεσίες, κ.α.), γ) στοιχεία μελών και προσωπικού τα οποία προκύπτουν από τη χρήση των εισερχόμενων και εξερχόμενων ηλεκτρονικών μηνυμάτων (e-mails), δ) καταγραφές των online αναζητήσεων και άλλων διαδικτυακών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται από τα τερματικά του προσωπικού καθώς και τα τερματικά δημόσιας χρήσης, ε) στοιχεία προσωπικού για την εκπλήρωση οικονομικών και άλλων απαιτήσεων και τέλος στ) καταγραφές στοιχείων από τα αρχεία των συστημάτων επίβλεψης και διαχείρισης υλικού και εγκαταστάσεων.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, τα προσωπικά στοιχεία που συλλέγονται στο σύγχρονο περιβάλλον βιβλιοθηκών αφορούν δυο κατηγορίες προσώπων: α) τον χρήστη και β) το προσωπικό των βιβλιοθηκών. Η συλλογή, αρχειοθέτηση και επεξεργασία σε ηλεκτρονική μορφή τόσο μεγάλου όγκου πληροφοριών που αφορούν τα πρόσωπα και τις γνωστικές επιλογές τους εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους. Οι κίνδυνοι αυτοί στο πλαίσιο των βιβλιοθηκών απορρέουν όχι μόνο από την επεξεργασία των αρχείων προσωπικών δεδομένων που δημιουργούν και διατηρούν οι ίδιες οι βιβλιοθήκες, αλλά και από τη δυνατότητα επεξεργασίας των αρχείων που δημιουργούνται από την πρόσβαση των χρηστών στους προσφερόμενους ηλεκτρονικούς πόρους και τις υπηρεσίες διαδικτύου. Η κατάλληλη επεξεργασία των αρχείων αυτών δίνει τη δυνατότητα να κατασκευαστεί μια “διαφανής” εικόνα των χρηστών, καθώς μπορεί να αποκαλύψει αξίες, πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, καταναλωτικές προτιμήσεις και ερευνητικά ενδιαφέροντα. Ο κυριότερος κίνδυνος είναι να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα για σκοπό διαφορετικό από αυτό για τον οποίο αρχικά συλλέχθηκαν.

Διατυπώνεται η άποψη ότι ο επαγγελματίας της πληροφόρησης δεν επαρκεί για να προστατεύσει τον χρήστη από προσβολές που προέρχονται είτε από α) ιδιωτικούς φορείς που ασχολούνται με το ηλεκτρονικό εμπόριο και χρησιμοποιούν προσωπικές πληροφορίες για εμπορικούς σκοπούς είτε από δημόσιους φορείς που επιδιώκουν την πρόσβαση σε αρχεία που αποτυπώνουν τις επιλογές χρηστών με σκοπό να τα χρησιμοποιήσουν για λόγους εθνικής ασφάλειας ή εξιχνίασης εγκλημάτων. Στις αμερικανικές βιβλιοθήκες έχουν σημειωθεί πολλά παραδείγματα παραβίασης της ιδιωτικότητας χρηστών προκειμένου να

εξιχνιαστεί ένα έγκλημα. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί το αίτημα των αμερικάνικων αρχών σε βιβλιοθήκες για κοινοποίηση αρχείων με προσωπικές πληροφορίες και αναγνωστικές συνήθειες χρηστών με σκοπό να βρεθούν οι υπεύθυνοι για τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου. Η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στις βιβλιοθήκες μπορεί να προσβάλει το δικαίωμα των υποκειμένων των δεδομένων να καθορίζουν ποιες από τις πληροφορίες που τα αφορούν θα περιέρχονται σε γνώση τρίτων και ποιοι θα είναι οι αποδέκτες αυτής της πληροφόρησης. Αν οι χρήστες του ψηφιακού περιβάλλοντος πληροφόρησης θεωρούν ότι η ιδιωτικότητά τους απειλείται θα περιορίσουν την πρόσβαση στο πληροφοριακό υλικό των βιβλιοθηκών προκειμένου να αυτοπροστατευτούν με αποτέλεσμα να πληγεί ανεπανόρθωτα η εμπιστοσύνη του κοινού στις βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες δεν θα θεωρούνται πια περιβάλλον διαφύλαξης της ιδιωτικότητας και ελεύθερης αναζήτησης της γνώσης αλλά περιβάλλον που οι αναγνωστικές επιλογές θα κοινοποιούνται, θα ελέγχονται και θα κρίνονται από τρίτους. Ρόλος των βιβλιοθηκών και των επιστημόνων της πληροφόρησης είναι να αποτρέψουν αυτούς τους κινδύνους που θα αλλοιώσουν το παραδοσιακό χαρακτήρα των βιβλιοθηκών λαμβάνοντας ειδικά μέτρα προστασίας της ιδιωτικότητας.

3.4 Δεοντολογικοί και δικανικοί κανόνες: Η σημασία της συρρύθμισης

Οι κυριότερες διαφορές ανάμεσα στους κανόνες δεοντολογίας που περιέχουν οι κώδικες και τους δικανικούς κανόνες είναι η νομιμοποίηση και η δεσμευτικότητα. Οι κανόνες δεοντολογίας δεν έχουν επαρκή νομιμοποίηση, καθώς θεσπίζονται από ιδιώτες επαγγελματίες, οι οποίοι μεριμνούν κυρίως για τα συμφέροντα της επαγγελματικού κλάδου που ανήκουν. Επίσης δεν θεωρούνται νομικά δεσμευτικά κείμενα είτε επειδή δεν περιέχουν κυρώσεις αλλά μόνο διακηρυκτικές αρχές είτε επειδή συχνά η επαγγελματική ένωση που θέσπισε κώδικα με κυρώσεις δεν διαθέτει κυρωτικούς μηχανισμούς και δεν μπορεί να τις επιβάλλει.

³⁸Κατ' εξαίρεση είναι δυνατό οι κανόνες δεοντολογίας να αποτελούν νομικά

---

38 ALA, 1996. Library Bill of Rights [τεκμήριο [www](http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/statementsif/librarybillrights.htm), URL : <http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/statementsif/librarybillrights.htm>

δεσμευτικά κείμενα, όταν αφομοιώνονται ως κώδικες από το κρατικό δίκαιο με μορφή διατάγματος ή νόμου. Αντίθετα οι νομικοί κανόνες έχουν δημοκρατική νομιμοποίηση καθώς θεσπίζονται από δημοκρατικά εκλεγμένο κοινοβούλιο που του έχει ανατεθεί ο ρόλος θέσπισης κανόνων και στάθμισης δικαιωμάτων από το εκλογικό σώμα. Επίσης έχουν νομική δεσμευτικότητα καθώς σε περίπτωση παραβίασης τους επιβάλλονται κατά περίπτωση αστικές, διοικητικές και ποινικές κυρώσεις από τα αρμόδια δικαστήρια, ανεξάρτητες/ρυθμιστικές αρχές ή άλλες δημόσιες αρχές.

Μια επαγγελματική ένωση ή ένας πληροφοριακός οργανισμός, όπως η Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης, μπορεί να θεσπίσει κανόνες δεοντολογίας που να ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ επιστημόνων πληροφόρησης και χρηστών βιβλιοθηκών, όπως για παράδειγμα την υποχρέωση αλληλοσεβασμού και συνεργασίας. Ένα ζήτημα που τίθεται είναι, εάν ο εν λόγω οργανισμός ή η ένωση μπορεί να θεσπίσει κανόνες για την προστασία των δικαιωμάτων των χρηστών βιβλιοθηκών. Για τη δυνατότητα αυτή εκφράζονται σοβαρές επιφυλάξεις από τη θεωρία, με κυριότερο επιχείρημα ότι η κοινωνία έχει αναθέσει τις αξιολογήσεις για τα ατομικά δικαιώματα στην πολιτεία και όχι

Εικόνα 11:
New York public Library

στους επαγγελματικούς κλάδους.

Τα θέματα των ατομικών δικαιωμάτων αποτελούν πολιτειακούς στόχους για την ρύθμιση των οποίων είναι απαραίτητη η κανονιστική επέμβαση του δικαίου και δεν επαρκούν οι δεοντολογικοί κανόνες. Ειδικά για την προστασία των προσωπικών

δεδομένων σημειώνεται ότι η ιστορία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι η ιστορία της συνεχούς απόρριψης του αιτήματος να καθορίζουν οι υπεύθυνοι της επεξεργασίας τους κανόνες. Γι' αυτό, όπως αναλύσαμε παραπάνω, το δίκαιο έχει θεσπίσει ειδικούς νομικούς κανόνες και αρχές. Οι βιβλιοθήκες δεσμεύονται από αυτούς τους κανόνες κατά τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών

δεδομένων και σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων αυτών οι υπεύθυνοι θα υποστούν τις προβλεπόμενες διοικητικές και ποινικές κυρώσεις.

Το εύλογο ερώτημα που τίθεται αφορά τη χρησιμότητα ενός κώδικα δεοντολογίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των χρηστών των βιβλιοθηκών, αφού υπάρχουν δικαιοί κανόνες που ρυθμίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα παρέχεται από την ίδια τη φύση του δικαίου προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Το δίκαιο προσωπικών δεδομένων αποτελεί ένα πολύπλοκο σύστημα αρχών, εγγυήσεων και ευέλικτων κανόνων. Για να εφαρμοστούν οι κανόνες απαιτούν την εξειδίκευσή τους. Το δίκαιο θέτει τις αρχές και κάθε επαγγελματικός κλάδος συγκεκριμενοποιεί τις νομοθετικές επιταγές. Ειδικότερα οι επιστήμονες της πληροφόρησης λόγω της εξειδίκευσης, της πείρας τους, της στενότερης σχέσης τους με το αντικείμενο και της επαφής τους με τις τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα της διαχείρισης γνώσης, κρίνονται ως οι πλέον κατάλληλοι για να προβλέψουν τους κινδύνους για τους χρήστες και να τους αποτρέψουν. Επίσης σε μεγάλο βαθμό η αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος ιδιωτικότητας των χρηστών βιβλιοθηκών εξαρτάται από τη γνώση της ανάγκης προστασίας και την ευαισθητοποίηση των επιστημόνων της πληροφόρησης. Η αναγκαιότητα και χρησιμότητα των κωδίκων σημειώνεται και από τον εθνικό και κοινοτικό νομοθέτη που αναθέτει στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων να παρακινεί τις επαγγελματικές ενώσεις για την θέσπιση κανόνων δεοντολογίας.³⁹

Ουσιαστικά από το νομοθέτη (εθνικό και κοινοτικό) ενθαρρύνεται ένα νέο μοντέλο ρύθμισης που στέκεται ανάμεσα στη δικαιοκή ρύθμιση και την αυτορρύθμιση. Πρόκειται για το μοντέλο της συρρύθμισης. Η συρρύθμιση αφορά την εισαγωγή και υιοθέτηση διαδικασιών διαβούλευσης με ενδιαφερόμενους αλλά και με ειδικούς. Το ρυθμιστικό αυτό μοντέλο ακολουθείται στις περισσότερες πρόσφατες προσπάθειες δημιουργίας κωδίκων δεοντολογίας. Μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνεται και η δημιουργία του “Data protection Code of Practice for the Higher and Further Education Sectors η οποία υλοποιήθηκε με την υποστήριξη της Joint Information Systems Committee ASSIST.

---

39 Πανεπιστήμιο Ιονίου, Τμήμα Αρχειονομίας και βιβλιοθηκονομίας, Πανεπιστημιακές σημειώσεις 2007.

Ο κώδικας της JISC για τους τομείς της εκπαίδευσης αποτελεί μία εξαιρετική προσπάθεια κωδικοποίησης των ζητημάτων προστασίας. Το άρθρο 19 παρ.1 ορίζει ότι η αρχή, καλεί και επικουρεί τα επαγγελματικά σωματεία και τις λοιπές ενώσεις φυσικών ή νομικών προσώπων που διατηρούν αρχεία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην κατάρτιση κωδίκων δεοντολογίας για την αποτελεσματικότερη προστασία της ιδιωτικής ζωής και των εν γένει δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων στον τομέα της δραστηριότητάς τους.

Κεφάλαιο Τέταρτο

« Προτάσεις πολιτικής - Συμπεράσματα »

4.1 Προτάσεις πολιτικής

Η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στις βιβλιοθήκες αναδεικνύει την αναγκαιότητα εξέτασης εξειδικευμένων θεμάτων και απαιτεί τη θέσπιση ειδικών κανόνων που θα απορρέουν και θα δεσμεύουν όλους τους ενδιαφερόμενους (φορείς

και πολίτες). Οι μέχρι στιγμής προσπάθειες ρύθμισης ζητημάτων στο χώρο των βιβλιοθηκών αντιστοιχούν είτε στην θέσπιση νομοθετικών κανόνων από την πολιτεία, είτε στη δημιουργία κανόνων και κωδίκων δεοντολογίας από την πλευρά των επαγγελματικών ενώσεων και των φορέων.

Γενικότερα και σε παγκόσμιο επίπεδο, λόγω της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, τα προβλήματα έχουν πάρει άλλες διαστάσεις και η επάρκεια ενός πλαισίου ρύθμισης ζητημάτων ιδιωτικότητας βιβλιοθηκών το οποίο θα στηρίζεται μονομερώς στην κρατική ρύθμιση ή μονομερώς στις αυτορρυθμιστικές προσπάθειες των επαγγελματικών ενώσεων είναι υπό αμφισβήτηση και αυτό γιατί⁴⁰ :

- η νομοθεσία δεν μπορεί να προλαμβάνει τους ρυθμούς ανάπτυξης της τεχνολογίας και ο νομοθέτης δεν δύναται να γνωρίζει τις ιδιαιτερότητες και τις κανονιστικές πρακτικές των βιβλιοθηκών,
- η συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν μπορεί να ελεγχθεί πλήρως από την βιβλιοθηκονομική κοινότητα: Η βιβλιοθηκονομία εξελίσσεται και οι βιβλιοθηκονόμοι εξειδικεύονται. Οι εμπλεκόμενοι στο σύστημα παραγωγής και διανομής της πληροφορίας και εν γένει του περιβάλλοντος πληροφόρησης αυξάνονται και προέρχονται από διαφορετικούς επαγγελματικούς χώρους. Σε ένα υπό διαμόρφωση περιβάλλον υπάρχει μεγάλη ευκολία και πολλές πιθανότητες τα δεδομένα να πέσουν σε χέρια ατόμων οι οποίοι δεν δεσμεύονται από τις ίδιες αρχές και κώδικες ηθικής και δεοντολογίας,
- οι κανόνες που θα ρυθμίζουν τα πιθανά προβλήματα και θα επιλύουν τις συγκρούσεις δεν είναι δυνατό να θεσπίζονται μονομερώς,
- οι κώδικες δεοντολογίας από μόνοι τους να μεν αυτοπεριορίζουν την επιστημονική και επαγγελματική κοινότητα, όμως αυτό γίνεται χωρίς ταυτόχρονα να σταθμίζονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα,
- η στάθμιση των συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτών της προστασίας της προσωπικότητας και της ελευθερίας στην πληροφόρηση, είναι

---

40 Στρακαντούνα Βασιλική, διπλωματική εργασία: «Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων και προστασία της ιδιωτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης», 2002-2003 Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

καθήκον της πολιτείας,

- η αδυναμία επιβολής κυρώσεων για την παραβίαση των κανόνων που προβλέπουν οι κώδικες δεοντολογίας μειώνουν τη δυνατότητα συμμόρφωσης, και καθιστούν την αυτορρύθμιση αναποτελεσματική.

Οι κώδικες δεοντολογίας είναι απαραίτητοι και καλό είναι να τηρούνται. Για τους πολίτες είναι προτιμότερος ο αυτοπεριορισμός από τον επιβαλλόμενο με το νόμο περιορισμό. Επειδή όμως η τήρηση τους δεν μπορεί να επιβληθεί απαιτούνται ετερόνομοι κανόνες που μόνο η πολιτεία μπορεί να θεσπίσει. Αντλώντας από την εμπειρία της κοινωνίας της πληροφορίας και του διαδικτύου οδηγούμαστε στο μοντέλο της συρρύθμισης, όπου το κράτος ως κύριος ρυθμιστής δημιουργεί τους κανόνες και συνεργάζεται με τους άμεσα ενδιαφερόμενους φορείς και πρόσωπα οι οποίοι διαθέτουν τεχνογνωσία και εξειδικευμένη γνώση (επιστημόνων της πληροφόρησης, επαγγελματιών ενώσεων). Με τον τρόπο αυτό, αναπτύσσεται ένας κοινός διάλογος με αλληλεπιδραστικά αποτελέσματα, αφού οι επιστήμονες της πληροφόρησης ευαισθητοποιούν και κάνουν κοινωνούς των αυτορρυθμιστικών πρακτικών τους, τους νομοθέτες, οι οποίοι με τη σειρά τους ενημερώνονται, εξετάζουν την αναγκαιότητα και προτείνουν τη θέσπιση νομοθετικών κανόνων.

Στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών το πρόβλημα της προστασίας της ιδιωτικότητας φαίνεται πως προβάλλει ως ένα από τα μείζονα προβλήματα που οι ελληνικές βιβλιοθήκες σήμερα αντιμετωπίζουν, κυρίως λόγω της ποσότητας και τους είδους των πληροφοριών που συλλέγουν και επεξεργάζονται. Με έμφαση στις περιπτώσεις αυτές θα γίνει μία προσπάθεια να προταθούν συγκεκριμένες ενέργειες, οργανωτικές τεχνολογικές και νομοθετικές λύσεις οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία ενός επαρκέστερου περιβάλλοντος προστασίας.

4.1.1 Ενημέρωση και εκπαίδευση προσωπικού και χρηστών

Όπως και οι προκάτοχοι τους αλλά πολύ περισσότερο οι σημερινοί βιβλιοθηκονόμοι και επαγγελματίες πληροφόρησης θα αναγκαστούν να εξετάσουν ζητήματα ιδιωτικότητας που προκύπτουν στους χώρους εργασίας τους. Δεδομένου του ότι η κοινωνία έχει γίνει πιο πολύπλοκη και οι συναλλαγές που περιλαμβάνουν προσωπικές πληροφορίες είναι πιο πολυάριθμες η δυνατότητα για καταστρατήγηση της ιδιωτικότητας έχει αυξηθεί, εάν είναι ανενήμεροι σχετικά με τα δεοντολογικά

και νομικά ζητήματα ιδιωτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων θα αδυνατούν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις.

Η συνεχής προσπάθεια ενημέρωσης ως προς τις νέες απαιτήσεις και προκλήσεις πρέπει να αποτελεί μέρος των επαγγελματικών καθηκόντων των βιβλιοθηκονόμων και να ενδυναμώνεται από τους οργανισμούς στους οποίους εργάζονται καθώς και από τις επαγγελματικές τους ενώσεις. Εάν το προσωπικό των βιβλιοθηκών είναι ενημερωμένο οι αποφάσεις που λαμβάνονται θα είναι τεκμηριωμένες και θα δύναται να ισοσταθμίζει τα αντικρουόμενα συμφέροντα που προκύπτουν. Ενδειγμένες κινήσεις τις οποίες θα μπορούσε να κάνει το προσωπικό, ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε πρόκληση από οποιαδήποτε πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) ή ομάδα προσώπων είναι⁴¹:

- να ενημερωθεί για τις νομικές και ηθικές πτυχές της ιδιωτικότητας,
- να ενημερωθεί για τις προκλήσεις των τεχνολογιών που υιοθετεί η βιβλιοθήκη,
- να επαγρυπνεί για τους νέους και απροσδόκητους τρόπους με τους οποίους η ιδιωτικότητα μπορεί να απειληθεί,
- να μεριμνά, ώστε να υπάρχει γραπτή πολιτική δήλωση ιδιωτικότητας στη βιβλιοθήκη του,
- να τοποθετείται με την ίδια ευαισθησία απέναντι σε όλους τους χρήστες.

Για την επαρκέστερη προετοιμασία προσωπικού και χρηστών στην αντιμετώπιση ζητημάτων παραβίασης ιδιωτικότητας σημαντικότερη θεωρείται και η εκπαίδευσή τους. Στις σημερινές συνθήκες το προσωπικό και οι χρήστες είναι απαραίτητο να ενημερώνονται και να εκπαιδεύονται σχετικά με τα νέα εργαλεία διαφύλαξης της ιδιωτικότητας, για τον τρόπο που θα τα εφαρμόσει καθώς και για τις νόμιμες επιλογές τους.

4.1.2 Ασφάλεια αυτοματοποιημένων συστημάτων

Οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να επενδύουν στην αρμόζουσα τεχνολογία, ώστε να προστατεύουν την ασφάλεια οποιασδήποτε προσωπικής πληροφορίας, όσο αυτή βρίσκεται υπό την εποπτεία της. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται η τήρηση βασικών

---

41 Μήτρου, Λ., (1999) «Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας

αρχών ασφαλείας πληροφοριακών συστημάτων, οι οποίες θα ισχύουν για κάθε λογισμικό που εφαρμόζεται. Ιδιαίτερες είναι οι ευθύνες για τους διαχειριστές των συστημάτων, οι οποίοι θα πρέπει να ενημερώνονται και να προτείνουν τα κατάλληλα τεχνικά μέτρα για την εξασφάλιση της ιδιωτικότητας και του απορρήτου της επικοινωνίας.

Πρόσθετες ενέργειες απαιτούνται σε σχέση με την προμήθεια συστημάτων και λογισμικού υποστήριξης λειτουργιών βιβλιοθήκης. Ειδικότερα κατά την προμήθεια ή την παραμετροποίηση ενός συστήματος αυτοματοποίησης λειτουργιών βιβλιοθήκης θα πρέπει να δίδεται βαρύτητα ως προς τις δυνατότητες του λογισμικού: α) να υλοποιήσει τεχνικές ασφαλείας δεδομένων (κρυπτογράφηση, ανωνυμοποίηση κλπ.) και β) ως προς την δυνατότητα παραμετροποίησής του, σύμφωνα με τις επιταγές ασφαλείας της νομοθεσίας προστασίας προσωπικών δεδομένων της χώρας στην οποία εγκαθίσταται και χρησιμοποιείται.⁴²

Προκειμένου οι βιβλιοθήκες να εναρμονίζονται με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας και να μην διατηρούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα πληροφορίες που προσδιορίζουν τους χρήστες θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν την τεχνολογία αποθηκών δεδομένων (Datawarehousing), προστατεύοντας αφ' ενός την ιδιωτικότητα των χρηστών και αφετέρου αξιοποιώντας αποδοτικά τα προσωπικά δεδομένα που συλλέγουν. Οι αποθήκες δεδομένων υποστηρίζονται από τεχνολογίες που διευκολύνουν την αναλυτική επεξεργασία των δεδομένων ενός οργανισμού και στηρίζουν τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων. Το κλειδί προστασίας της ιδιωτικότητας των πελατών-χρηστών είναι ο "καθαρισμός" των δεδομένων, και εν προκειμένω, η ανωνυμοποίησή τους. Η εκάστοτε υπηρεσία πληροφόρησης εξετάζει τα στοιχεία που διατηρεί στο αυτοματοποιημένο σύστημα της ή σε άλλες βάσεις και καθορίζει ποιες πληροφορίες κρατούνται και εισάγονται στην αποθήκη δεδομένων και ποιες καταστρέφονται. Κατά τη διαδικασία της μεταφόρτωσης μπορούν να σώζονται μόνο δημογραφικές πληροφορίες χωρίς να απαιτείται η κράτηση δεδομένων που αφορούν συγκεκριμένα πρόσωπα. Εάν τα δεδομένα είναι ανωνυμοποιημένα εξασφαλίζεται η προϋπόθεση νόμιμης επεξεργασίας και παρέχεται η δυνατότητα αξιολόγησης των υπηρεσιών, η έκδοση στατιστικών, η εξαγωγή συμπερασμάτων, στοιχεία πολύ σημαντικά για τη λήψη αποφάσεων.

---

42 Μήτρου, Λ., (1998) «Τεχνολογία και προστασία προσωπικών δεδομένων»: 7ο πανελλήνιο συνέδριο εμπορικού δικαίου

4.1.3 Εμπιστευτικότητα συναλλαγών, τήρηση απορρήτου και πρόσβαση σε αρχεία

Η εμπιστευτικότητα των συναλλαγών μεταξύ χρηστών και προσωπικού απαιτεί διακριτικότητα και επαγγελματική εχεμύθεια από την πλευρά του προσωπικού. Στους χώρους της βιβλιοθήκης (στο τμήμα εξυπηρέτησης κ.λπ) είναι δυνατό να γίνουν συζητήσεις και σχόλια μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων ή και μεταξύ χρηστών και βιβλιοθηκονόμων για τις συνήθειες και τις πρακτικές άλλων χρηστών, με αποτέλεσμα αθώες συζητήσεις να αποβούν εις βάρος της ιδιωτικότητας των ατόμων για τα οποία γίνονται τα σχόλια.

Τα ζητήματα που θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του το προσωπικό των υπηρεσιών δανεισμού και παροχής πληροφόρησης, αφορούν την τήρηση της γενικής αρχής σύμφωνα με την οποία προσωπικά δεδομένα δεν αποκαλύπτονται ποτέ σε τρίτους (φίλους, γονείς, ιδιοκτήτες, αστυνομία κ.λπ.), είτε σκόπιμα είτε τυχαία. Ειδικότερα:

- Εάν κάποιος ζητήσει πληροφορίες για οποιοδήποτε χρήστη ή άλλο πρόσωπο για το οποίο η βιβλιοθήκη διατηρεί αρχεία, ο βιβλιοθηκονόμος οφείλει να τηρήσει εχεμύθεια.
- Οποιοσδήποτε έρευνες της αστυνομίας θα αναφέρονται στον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης.
- Αιτήματα μεμονωμένων χρηστών για κοινοποίηση πληροφοριών που τους αφορούν (από αρχεία που κατέχει η βιβλιοθήκη) θα προωθούνται στα εξουσιοδοτημένα για το σκοπό αυτό άτομα.
- Απαντήσεις σχετικές με παροχή στοιχείων που τηρούνται για τους δανεισμούς, κρατήσεις κ.λπ. θα δίδονται μόνο με την υπόδειξη της κάρτας μέλους της βιβλιοθήκης.
- Η παροχή πληροφοριών από το τηλέφωνο πχ. σχετικά με δανεισμούς θα γίνεται μόνο εφόσον πρώτα δηλώνεται το barcode της κάρτας μέλους.
- Οι βιβλιοθηκονόμοι θα μεριμνούν, ώστε να αποφεύγεται η θέαση προσωπικών πληροφοριών από τη οθόνη του υπολογιστή τους.
- Οι βιβλιοθήκες θα μεριμνούν για την ασφαλή επεξεργασία των

προσωπικών δεδομένων.

- Το προσωπικό δεν θα συζητά για χρήστες, προσωπικά ή στο τηλέφωνο, όταν τη συζήτηση αυτή μπορεί να την ακούσουν άλλοι.

Ως προς τις τεχνολογικές λύσεις, οι οποίες προσφέρουν δυνατότητα ανεξαρτησίας των χρηστών από το προσωπικό των βιβλιοθηκών, και ενισχύουν της προστασία της ιδιωτικότητας είναι οι συσκευές “self-check”. Με τη χρήση παρόμοιων καινοτόμων τεχνολογιών οι χρήστες δύνανται από μόνοι τους να ελέγξουν το δανεισμό και την επιστροφή βιβλίων ή άλλου υλικού. Έτσι οι υπάλληλοι των γραφείων εξυπηρέτησης δεν θα παρατηρούν τις αναγνωστικές προτιμήσεις των χρηστών και οι χρήστες θα αισθάνονται πιο ελεύθεροι να δανειστούν "αμφισβητούμενο" υλικό.

Ζητήματα ιδιωτικότητας μπορεί να προκύψουν σε όλες τις βιβλιοθήκες, ωστόσο σε ορισμένες κατηγορίες απαιτείται λεπτότητα και ειδικός χειρισμός. Στις περιπτώσεις αυτές ανήκουν οι παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες, οι δημόσιες, λαϊκές ή άλλου είδους βιβλιοθήκες

που συνεργάζονται με σωφρονιστικά ιδρύματα, οι ιατρικές βιβλιοθήκες, οι βιβλιοθήκες που στεγάζουν ιδιωτικά αρχεία και γενικότερα οι βιβλιοθήκες οι οποίες δημιουργούν αρχεία με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται επίσης καθώς οι βιβλιοθήκες εξυπηρετούν άτομα με ειδικές ανάγκες.

Γενικότερα η πρόσβαση σε μία προσωπική συλλογή ή ένα προσωπικό αρχείο απαιτεί ειδικούς και προσεκτικούς χειρισμούς από την πλευρά του προσωπικού των βιβλιοθηκών, γνώση της νομοθεσίας περί αρχείων και συνεργασία με τους δωρητές των συλλογών, ώστε να διαφυλάσσονται και τα δικαιώματα

Εικόνα 12:

BIBLIOTECA DE LA REAL ACADEMIA DE LA LENGUA - MADRID (Spain).

ιδιωτικότητας των ατόμων που αναφέρονται στα συλλογές αυτές αλλά και τα δικαιώματα των χρηστών για πρόσβαση στην πληροφορία.⁴³

Στις σχολικές και γενικώς στις βιβλιοθήκες που εξυπηρετούν ανηλίκους είναι δυνατό να προκύψουν θέματα σε σχέση με τη θέαση επιβλαβούς υλικού από τη χρήση του διαδικτύου ή σε σχέση με τα δικαιώματα των γονέων ή νόμιμων κηδεμόνων των ανηλίκων να ζητούν και να λαμβάνουν πληροφορίες που αφορούν τα προστατευόμενα άτομα. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα προστασίας των ανηλίκων και να αξιολογείται η τοποθέτηση λογισμικού φιλτραρίσματος. Επειδή στο χώρο των βιβλιοθηκών μια πρωτοβουλία να προστατευτεί μία μερίδα χρηστών, όπως τα παιδιά, από την έκθεση σε παράνομο ή επιβλαβές υλικό, μπορεί να συγκρουστεί με το δικαίωμα της ιδιωτικότητας που ενδεχομένως αναμένει ένας ενήλικας, απαιτείται να σταθμίζονται τα αντικρουόμενα έννομα αγαθά και συμφέροντα και να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες καθώς και ο στόχος και ο σκοπός της κάθε βιβλιοθήκης.

Στην ευθύνη των βιβλιοθηκών emπίπτει ακόμα και η εξασφάλιση της κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής παροχής εμπιστευτικού περιβάλλοντος έρευνας και εργασίας. Όλα τα μέλη του προσωπικού καθώς και οι χρήστες της βιβλιοθήκης θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα εμπιστευτικότητας και ιδιωτικότητας και να απολαμβάνουν την ιδιωτικότητα του προσωπικού τους χώρου έρευνας και εργασίας. Βέβαια, οι βιβλιοθήκες δεν μπορεί να είναι υπεύθυνες αν κάποιος αναγνωριστεί μέσα στο χώρο τους, αλλά πρέπει να φροντίζουν για την προστασία της ιδιωτικότητας όπου αυτό είναι δυνατό. Τα κτίρια των βιβλιοθηκών, ο εσωτερικός σχεδιασμός τους και ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας τους πρέπει να στοχεύουν στη διαφύλαξη της ιδιωτικότητας της έρευνας ακόμα και αν η παρουσία ή η συμπεριφορά του χρήστη παραμένει παρατηρήσιμη.

---

43 Στρακαντούνα Βασιλική, διπλωματική εργασία: «Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων και προστασία της ιδιωτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης», 2002-2003 Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

4.1.4 Έλεγχος χρήσης υλικού και εγκαταστάσεων και επιτήρηση εργαζομένων

Προτού οι βιβλιοθήκες εφαρμόσουν μία νέα τεχνολογία διαχείρισης και ελέγχου των εγκαταστάσεών τους είναι απαραίτητο να εξετάζουν κατά πόσον η χρήση τους προωθεί την ανασφάλεια και κάνει τους χρήστες και το προσωπικό εύλωτους, καθώς επίσης ποιές οι πιθανότητες να οδηγήσει σε παραβίαση της ιδιωτικότητας. Οι πληροφορίες που καταγράφονται μέσω των συσκευών επιτήρησης, ενώ αρχικά μπορεί να θεωρούνται αθώες και άκακες, στη συνέχεια μπορεί να αποβούν ιδιαίτερος ευαίσθητες από το ενδεχόμενο να συνδυαστούν με άλλες και να χρησιμοποιηθούν με λάθος τρόπο. Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να αναπτυχθούν ισχυρές πολιτικές προστασίας ιδιωτικότητας και εμπιστευτικότητας σε σχέση με αυτές τις τεχνολογίες

Ο βιβλιοθήκες δεν μπορεί να επιτρέψουν με τη δράση τους και τις ενέργειες τους να θίγονται συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, ούτε να αποτελέσουν μέρος των μηχανισμών πρόληψης του εγκλήματος. Εάν αποφασιστεί ότι η εγκατάσταση συστημάτων επιτήρησης είναι απαραίτητη επιβάλλεται η τήρηση των διατάξεων του Ν. 2472/1997.

Κεφαλαιώδους σημασίας θεωρούνται και τα ζητήματα που προκύπτουν από την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών για την επιτήρηση των εργαζομένων. Για το λόγο αυτό η Αρχή, κατά την διάρκεια της θητείας της ασχολήθηκε με ζητήματα που άπτονται της παρακολούθησης των επικοινωνιών των εργαζομένων, της επιτήρησης των χώρων εργασίας, της διαβίβασης δεδομένων των εργαζομένων σε τρίτους, της χρήσης βιομετρικών μεθόδων για τον έλεγχο της πρόσβασης στο χώρο εργασίας κ.λπ.

Στο πλαίσιο αυτό η Αρχή εξέδωσε μία σειρά αποφάσεων μεταξύ των οποίων η απόφαση 245/2000, με την οποία καθορίζεται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων για τον έλεγχο εισόδου και εξόδου τους στους χώρους εργασίας με τη μέθοδο της δακτυλοσκόπησης, καθώς και η απόφαση 637/18/2000 που αφορά τον έλεγχο των τηλεφωνημάτων των εργαζομένων στον χώρο εργασίας. Επιπροσθέτως κρίθηκε σκόπιμη η έκδοση της Οδηγίας 115/2001, με σκοπό την αποτελεσματική προστασία των προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων, με την οποία ερμηνεύονται οι κανόνες των νόμων 2472/1997 και 2774/1999 ο οποίος αφορά των προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα.

Σύμφωνα με το κεφ. Ε, παρ. 6 της Οδηγίας 115/2001, η χρήση (κλειστών) κυκλωμάτων παρακολούθησης, ηχοσκόπησης, βιντεοσκόπησης και άλλων συναφών συστημάτων στους χώρους εργασίας επιτρέπεται εφ' όσον είναι αναγκαία για την ασφάλεια των χώρων εργασίας, την προστασία των προσώπων, εργαζομένων και μη, που βρίσκονται στους χώρους αυτούς καθώς και την προστασία περιουσιακών αγαθών.⁴⁴

Ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να σταθμίζει κάθε φορά αφενός τους υπάρχοντες κινδύνους, την έκταση τους, τις υπάρχουσες εναλλακτικές δυνατότητες αντιμετώπισης τους και, αφετέρου, τις προσβολές της ανθρώπινης προσωπικότητας και της ιδιωτικότητας από τη χρήση τέτοιων μεθόδων. Επιπλέον, τα δεδομένα που συλλέγονται μέσω αυτών των κυκλωμάτων πολλές φορές δεν είναι ακριβή, μεταξύ των άλλων και για τεχνικούς λόγους, και ως εκ τούτου πρέπει να χρησιμοποιούνται αφού προηγουμένως επιβεβαιωθεί η ακρίβειά τους.

4.1.5 Παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών

Η παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών, η οποία μπορεί να λάβει χώρα είτε στις συμβατικές βιβλιοθήκες (υπό τη μορφή της επιλεκτικής διάχυσης πληροφοριών), είτε στις υβριδικές είτε στις ψηφιακές βιβλιοθήκες, απαιτεί σε σχέση με άλλες υπηρεσίες τη συλλογή και επεξεργασία περισσότερων προσωπικών δεδομένων. Προκειμένου να υπάρχει νομιμότητα ως προς τη συλλογή και επεξεργασία, η ποσότητα και το είδος των πληροφοριών που συλλέγονται πρέπει να είναι οι απολύτως απαραίτητες και σε πλήρη συνάφεια με το είδος των επιθυμητών υπηρεσιών στο πλαίσιο της συγκεκριμένης βιβλιοθήκης.

Παρατηρώντας την τάση για τη δημιουργία όλο και περισσότερων ψηφιακών βιβλιοθηκών, τη συνεχόμενη αύξηση της ποικιλομορφίας τους, των υπηρεσιών που προσφέρουν, των κοινοτήτων που έχουν πρόσβαση σε αυτές καθώς και τον τρόπο που χρησιμοποιείται σήμερα η πληροφορία, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η επόμενη γενιά των ψηφιακών βιβλιοθηκών θα πρέπει να είναι περισσότερο αποτελεσματική, όσον αφορά την προσφορά πληροφορίας, απολύτως προσαρμοσμένης στο υπόβαθρο γνώσης, τις δεξιότητες και τις ιδιαίτερες ανάγκες ενός ατόμου.

---

⁴⁴ Πισκοπάνη Α.Μ., (2004). «Προστασία δεδομένων και επιστημονική έρευνα». Μεταπτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ. ΝΟΠΕ. ΠΜΣ Δημοσίου δικαίου.

Οι πάροχοι συστημάτων εξατομικευμένων υπηρεσιών ψηφιακών βιβλιοθηκών οφείλουν να σκεφτούν ζητήματα σχετικά με τη νομιμότητα της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και να λάβουν υπόψη τους ότι τα συστήματα αυτά θα είναι περισσότερο ελκυστικά εάν υποστηρίζουν αρχιτεκτονικές και οργανωτικές αρχές προστασίας ιδιωτικότητας. Οι αρχές αυτές αφορούν:

- την ενημέρωση ότι πραγματοποιείται εξατομίκευση,
- την ενημέρωση ως την ποιότητα και ποσότητα των δεδομένα που συλλέγονται καθώς επίσης και τις προσαρμογές που πραγματοποιούνται,
- τη λήψη συγκατάθεσης από το χρήστη,
- την παροχή μηχανισμών ασφαλείας και τεχνολογικών μεθόδων προστασίας ιδιωτικότητας,
- τη δυνατότητα ανώνυμης εξατομίκευσης κ.λπ.

4.1.6 Παροχή υπηρεσιών διαδικτύου και χρήση ηλεκτρονικών πόρων

Η σωστή χρήση των ηλεκτρονικών πόρων καθώς και των υπηρεσιών διαδικτύου απαιτεί ισχυρές πολιτικές ιδιωτικότητας οι οποίες θα ορίζουν τα καθήκοντα και τις ευθύνες των χρηστών (αποδεκτές χρήσεις και συμπεριφορές) και θα περιλαμβάνουν την ενημέρωση προσωπικού και χρηστών ως προς τους ενδεδειγμένους τρόπους χρήσης και την τήρηση των υπαρχόντων κανόνων συμπεριφοράς.

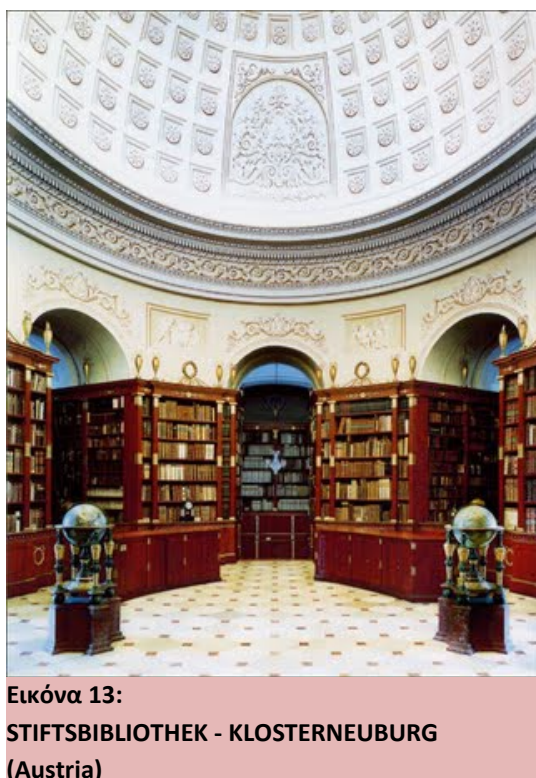
Καθώς οι βιβλιοθήκες παρέχουν υπηρεσίες διαδικτύου και ιστοπαγείς πληροφορίες (web-based information), υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες, οι δραστηριότητες τους να εμπέσουν στο πεδίο της νομοθεσίας προστασίας δεδομένων. Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό να εξετάζεται με προσοχή:

- εάν δημοσιεύονται στον ιστό προσωπικά δεδομένα των υπαλλήλων ή των χρηστών (κατάλογοι email, τηλεφώνων, διευθύνσεων κατοικίας κ.λπ),
- εάν και κατά πόσο μέσω των δικτυακών τόπων των βιβλιοθηκών επιτρέπεται η πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα,
- εάν και κατά πόσο μέσω των δικτυακών τόπων των βιβλιοθηκών επιτρέπεται

η συλλογή προσωπικών δεδομένων των επισκεπτών (από τις online αιτήσεις εγγραφής και τις online έρευνες),

- εάν και κατά πόσο θα γίνονται αποδεκτές οι τεχνολογίες profiling, όπως cookies ή spyware,
- εάν και κατά πόσον οι προμηθευτές περιεχομένου ιχνηλατούν τις δραστηριότητες των χρηστών και δημιουργούν σχετικά αρχεία.⁴⁵

Εικόνα 13:
STIFTSBIBLIOTHEK - KLOSTERNEUBURG
(Austria)

Όσον αφορά τη δυνατότητα των διαχειριστών συστημάτων καθώς και των πάροχων υπηρεσιών διαδικτύου να ελέγξουν τις ενέργειες των χρηστών μέσω cookies κλπ., οι βιβλιοθήκες (ως χρήστες των υπηρεσιών διαδικτύου) θα πρέπει να προσφέρουν δυνατότητα άρνησης αποδοχής τους. Για την εξισορρόπηση των κινδύνων που προκύπτουν, και προς όφελος των χρηστών θα πρέπει να μεριμνάται, ώστε κατά τις διαδικασίες υπογραφής συμφωνιών με προμηθευτές ηλεκτρονικού περιεχομένου καθώς και πάροχων υπηρεσιών διαδικτύου να τίθενται σαφείς και σύννομοι όροι

προάσπισης των δικαιωμάτων των χρηστών.

Όσον αφορά τα προβλήματα που δημιουργούνται από τις ανοικτές οθόνες, τη λύση θα δώσει η παροχή ατομικών θέσεων εργασίας και η διάθεση μέσων που θα εξασφαλίζουν πιο ιδιωτική επίδειξη και για εκείνους που επιθυμούν εμπιστευτικότητα στην πρόσβαση και για εκείνους που αισθάνονται ότι τα δικαιώματά τους παραβιάζονται (privacy screens και head mounted displays).

Η μονοπώληση των πόρων καθώς και των υπολογιστών δημόσιας χρήσης μπορεί να διευθετηθεί με τον καθορισμό χρονικών περιορισμών χρήσης. Επίσης οι

45 Στρακαντούνα Βασιλική, διπλωματική εργασία: «Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων και προστασία της ιδιωτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης», 2002-2003 Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

βιβλιοθήκες θα μπορούσαν οι ίδιες αλλά οι χρήστες τους κατά τακτά χρονικά διαστήματα να καθαρίζουν τους σκληρούς δίσκους των τερματικών δημόσιας χρήσης από ανεπιθύμητα log files, (διαγράφουν cookies, μετακινούν spyware κ.λπ.), χρησιμοποιώντας προϊόντα, πολλά εκ των οποίων βρίσκονται και διαθέσιμα (freeware) στο διαδίκτυο.

4.1.7 Τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας

Οι νέες τεχνολογίες ναι μεν δημιουργούν τις προϋποθέσεις παραβίασης της ιδιωτικότητας, γεγονός που οφείλεται στην κακή χρήση του μέσου από τον άνθρωπο, από την άλλη όμως προσφέρουν και δυνατότητες εξασφάλισης της.

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί αρκετές τεχνολογίες και εργαλεία τα οποία βοηθούν τους χρήστες του διαδικτύου να διατηρούν την ιδιωτικότητα και την ανωνυμία τους, γνωστές με τον όρο «Τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας» (Privacy enhancing technologies).

Ορισμένες τεχνολογίες προάσπισης ιδιωτικότητας δίνουν τη δυνατότητα στο χρήστη του διαδικτύου να διαχειρίζεται, όπως επιθυμεί, τα προσωπικά του δεδομένα χρησιμοποιώντας ψευδώνυμο. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και τα **δίκτυα ιδιωτικότητας**, τα οποία προσφέρουν στους χρήστες τους περισσότερες επιλογές σχετικά με τον έλεγχο και τη διαχείριση των προσωπικών τους δεδομένων. Για παράδειγμα, τα cookies που προορίζονται για ένα συγκεκριμένο χρήστη αποθηκεύονται σε κόμβους του δικτύου αυτού και όχι στον υπολογιστή του χρήστη. Για την παροχή υπηρεσιών προστασίας, οι ιδιοκτήτες των δικτύων προστασίας ιδιωτικότητας συνεργάζονται με παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου, οργανισμούς προστασίας ιδιωτικότητας και με άλλους σχετικούς φορείς. Μερικά από τα πιο διαδεδομένα δίκτυα προστασίας ιδιωτικότητας είναι το Mix-nets και η υπηρεσία Passport της Microsoft.⁴⁶

Μία τρέχουσα αρχιτεκτονική για την προστασία της ιδιωτικότητας των χρηστών του διαδικτύου είναι το **Platform for Privacy Preferences (P3P)**, του World Wide web Consortium, το οποίο αποτελεί ένα είδος ιδιωτικής αυτορρύθμισης,

---

⁴⁶ Στρακαντούνα Βασιλική, διπλωματική εργασία: «Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων και προστασία της ιδιωτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης», 2002-2003 Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

επιτρέποντας στο χρήστη να εκφράσει τις προτιμήσεις ιδιωτικότητας του, σε οποιοδήποτε ιστοχώρο επισκέπτεται.

Το πρότυπο P3P θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και από τα εξατομικευμένα συστήματα, γιατί δίνει στο χρήστη τη δυνατότητα να εκφράσει τις προτιμήσεις ιδιωτικότητας, αφού ο ίδιος μπορεί προσδιορίσει ποια από τα προσωπικά του δεδομένα επιθυμεί να συλλεχθούν από τον πάροχο υπηρεσιών. Παρά το γεγονός ότι η τρέχουσα μορφή του P3P υπολείπεται αρκετά από το να εκφράσει όλες τις προτιμήσεις ιδιωτικότητας αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πρόταση προστασίας η οποία θα μπορούσε να βελτιωθεί επιτρέποντας την πραγματική επικοινωνία μεταξύ χρήστη και εξατομικευμένου συστήματος.

Παρά τις δυνατότητες του, το P3P, έχει δεχθεί αρκετή κριτική, γιατί δεν παρέχει καμία δυνατότητα εφαρμογής τεχνικών (κρυπτογραφίας, ψευδωνυμίας, ανωνυμίας κλπ). Επίσης πολλοί υποστηρικτές της ιδιωτικότητας θεωρούν ότι το P3P δεν μπορεί να αποτελέσει ολοκληρωμένη απάντηση δεδομένου ότι μετατοπίζει την ευθύνη στο χρήστη.

Οι **τεχνολογίες κρυπτογράφησης** και αποκρυπτογράφησης (ειδικά με τη χρήση του δημοσίου κλειδιού) μπορούν να αποδειχθούν πολύ χρήσιμες στα συστήματα των βιβλιοθηκών (π.χ. στην παράδοση εγγράφων, αποθήκευση αναζητήσεων κ.λπ.) και να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν την προστασία της ιδιωτικότητας. Η χρήση κρυπτογραφικών μέσων δίνει τη δυνατότητα πληροφορίες και δεδομένα που αποθηκεύονται σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή διαδίδονται μέσω του διαδικτύου να προστατεύονται από την παράνομη παγίδευση και γνώση του περιεχομένου τους τόσο από τους λοιπούς χρήστες όσο και από τις κρατικές αρχές. Οι κρυπτογραφικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται σήμερα αφορούν τη χρήση προκαθορισμένου ηλεκτρονικού μυστικού "κλειδιού" ή τη χρήση δημοσίου "κλειδιού". Η χρησιμοποίηση του μυστικού κλειδιού είναι απαραίτητη για την αποκρυπτογράφηση του περιεχομένου ενός μηνύματος, ενός αρχείου, ή μιας συναλλαγής. Με τη βοήθεια μαθηματικών αλγορίθμων καθίσταται δυνατή η μετατροπή ενός προσιτού σε άλλους κειμένου σε μία κωδικοποιημένη μορφή, την οποία δεν μπορεί να αποκωδικοποιήσει κανείς, εάν δε διαθέτει το μυστικό κλειδί.

Οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να σκεφτούν τη δημιουργία και τη διάθεση εργαλείων κρυπτογράφησης στους χρήστες βιβλιοθηκών που συμμετέχουν στις online εξατομικευμένες συναλλαγές ή επικοινωνίες.

4.2 Συμπεράσματα

Είναι φανερό πως κανείς δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι μπορεί να εφαρμόσει τους κώδικες αβίαστα. Σχεδόν όλοι οι βιβλιοθηκονόμοι, έστω και μια φορά, θα έχουν συλλάβει τους εαυτούς τους να κάνουν διακρίσεις, βάσει της εξωτερικής εμφάνισης ή του υλικού που ζητάει ο χρήστης και να προβαίνουν σε δικά τους προσωπικά και κατά πάσα πιθανότητα, λανθασμένα συμπεράσματα, τα οποία επηρεάζουν τον τρόπο εξυπηρέτησης του χρήστη. Δεν είναι δυνατόν ο βιβλιοθηκονόμος, να ενεργεί με ίσα κριτήρια πάντα για όλους, γιατί ως άνθρωπος επηρεάζεται από προσωπικά βιώματα και προσωπικές κρίσεις. Κρίνεται, επομένως,

απαραίτητη από την αρχή της φοίτησης των νέων επαγγελματιών, η διδασκαλία της ηθικής και των προβλημάτων εφαρμογής της.

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι, οι πολιτικές και κώδικες δεοντολογίας δεν αποτελούν υπενθύμιση δυσάρεστων υποχρεώσεων ή έμμεση επιβολή των δικαικών κανόνων. Κυρίως συνιστούν προληπτικά μέσα προστασίας δυο θεμελιωδών δικαιωμάτων: της ιδιωτικότητας και της πρόσβασης στη γνώση. Ταυτόχρονα αποτελούν μέσο αυτοπροστασίας του επαγγελματικού κλάδου των επιστημόνων της πληροφόρησης και του ίδιου του περιβάλλοντος της βιβλιοθήκης. Ένας κώδικας προστασίας προσωπικών δεδομένων στο χώρο των βιβλιοθηκών θα αποτελέσει αφορμή γόνιμης συνεργασίας μεταξύ επιστημόνων της πληροφόρησης και νομοθέτη καθώς και αφορμή για την έναρξη της συζήτησης για τη θέση των επαγγελματιών πληροφόρησης απέναντι στις νέες προκλήσεις της κοινωνίας της πληροφορίας.

Σήμερα τα θέματα επαγγελματικής ηθικής, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα λόγω της παγκοσμιοποίησης, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ευαισθησίας σε θέματα που προκύπτουν από τη χρήση και διαχείριση των πληροφοριών και των τεχνολογιών πληροφόρησης, όπως η ελεύθερη διακίνηση πληροφοριών, η προστασία δεδομένων, η ιδιωτικότητα, η λογοκρισία, η πνευματική ιδιοκτησία και τα πνευματικά δικαιώματα. Η αλήθεια είναι ότι στην επαγγελματική ζωή των βιβλιοθηκονόμων σπάνια υποβάλλονται ερωτήματα ζωής ή θανάτου. Αν πιστεύουμε, όμως, ότι η συλλογή, η οργάνωση και η διάχυση των πληροφοριών είναι ιδέες βασικές για την εδραίωση της δημοκρατικής κοινωνίας, τότε πρέπει να παραδεχτούμε ότι οι επαγγελματίες της πληροφόρησης έχουν την ειδική ευθύνη να λάβουν υπόψη με μεγάλη σοβαρότητα τις απαιτήσεις του κοινού των βιβλιοθηκών. Ο σεβασμός δεν αποκτάται, όμως, όταν οι βιβλιοθηκονόμοι και οι επιστήμονες πληροφόρησης ενεργούν με βάση ορισμένες νόρμες και κανόνες. Προέχει ο σεβασμός στον άνθρωπο και αυτό είναι αμοιβαίο. Σπάνια κάποιος χρήστης θα εκτιμήσει τις προσπάθειες ενός βιβλιοθηκονόμου για την καλύτερη εξυπηρέτηση, αν ο ίδιος ο χρήστης δεν χαρακτηρίζεται από τα ιδανικά της ευγένειας και της ηθικής στην προσωπική του ζωή.

Βιβλιογραφία

➤ Ελληνική

- ✓ Ανθόπουλος Χ. “Η αυτορρύθμιση των μέσων πληροφόρησης: γενικές όψεις” Το Σύνταγμα, 1999.
- ✓ Δρανδάκης, Παύλος. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. 2η έκδ. Αθήνα: Φοίνιξ, 1957, τ. 7, λήμμα Βιβλιοθήκη Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Πολιτιστικές Στατιστικές, έτη 1995-1997. Αθήνα: ΕΣΥΕ, 2000
- ✓ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα / έκδοση συνεργασίας Grande Encyclopedie Larousse, Encyclopaedia Britannica, Εκδοτικός

Οργανισμός Πάπυρος, Αθήνα: Πάπυρος, 1981-1994. τ. 14, λήμμα
Βιβλιοθήκη

- ✓ Κυριακοπούλου Χριστίνα, «Η ηθική χρήση της πληροφορίας στο περιβάλλον της πληροφοριακής παιδείας».
- ✓ Μήτρου Λ., (2004) «Προστασία προσωπικών δεδομένων».
- ✓ Μήτρου, Λ., (1999) «Η αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- ✓ Μήτρου, Λ., (1998) «Τεχνολογία και προστασία προσωπικών δεδομένων» : 7^ο πανελλήνιο συνέδριο εμπορικού δικαίου.
- ✓ «Η εφαρμογή της σύγχρονης τεχνολογίας στο εμπορικό δίκαιο» Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- ✓ Πισκοπάνη Α.Μ, (2004). «Προστασία δεδομένων και επιστημονική έρευνα». Μεταπτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ. ΝΟΠΕ. ΠΜΣ Δημοσίου δικαίου.
- ✓ Ποντίκα Αθανασία, Χατζημαρή Στέλλα, «Η ηθική, οι κώδικες και η εφαρμογή τους στη βιβλιοθηκονομία και πληροφόρηση».
- ✓ Ρεθυμνωτάκη, Ε., (2003) «Ρύθμιση ή αυτορρύθμιση; Το παράδειγμα της ιατρικά υποβοηθούμενης αναπαραγωγής». Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας,
- ✓ Στρακαντούνα Βασιλική, διπλωματική εργασία: «Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων και προστασία της ιδιωτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης», 2002-2003 Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- ✓ Σιούλα Αγνή και Γαρουφάλλου Εμμανουήλ, «Έρευνα για την Επιμόρφωση των Εργαζομένων στις Βιβλιοθήκες των ΤΕΙ και προτάσεις Εσωτερικής Αξιολόγησης και Βελτιστοποίησης των Επιμορφωτικών Προγραμμάτων».
- ✓ Φωτίου Θεανώ: «Οι Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα τον 21^ο αιώνα».

➤ Ξένη

- Dole V. W, Hurych M. J and Koehler C. W., “Values for librarians in the information age: an expanded examination”, Library Management
- Karen Adams, “Ethics and Librarianship: an overview”, PNLA Quarterly, 65 no.3 (Spring 2001).

- Rubin, R. E. (2000). Foundations of Library and Information Science, New York, Neal – Schuman publ
- Papazoglou A, Sermetzaki E. “Changes and Developments in Greek Libraries”, The Electronic Library, v.19 (2001).
- Severson, R.,(1995) “The recovery of ethics in librarianship”, Journal of Information Ethics.

➤ **Ιστότοποι**

- ❖ <http://www.ala.org>
- ❖ <http://www.ebba.gr>
- ❖ <http://www.ifla.org>
- ❖ <http://www.internet-librarian.com>